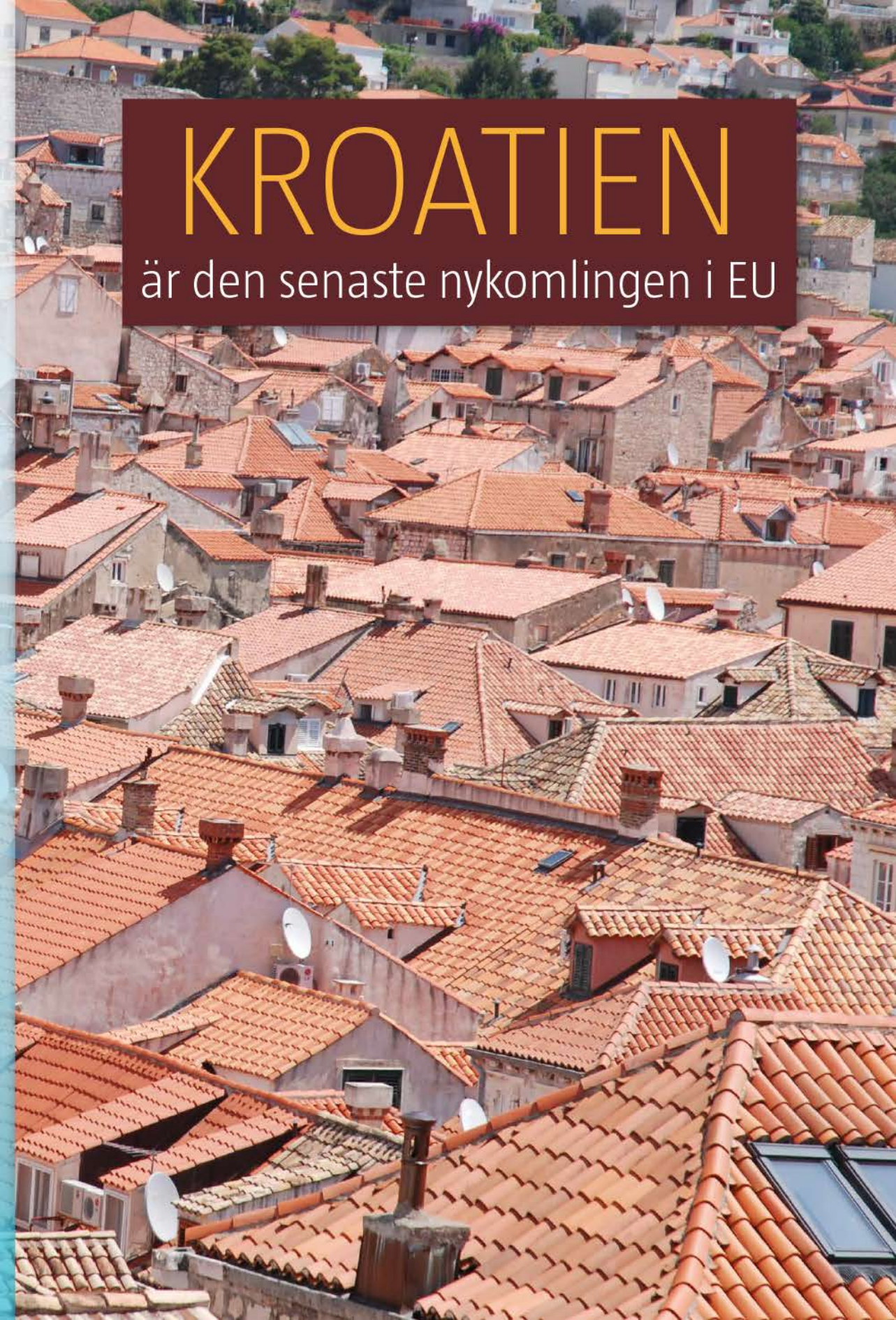

KROATIEN

är den senaste nykomlingen i EU

KROATIEN ÄR DEN SENASTE NYKOMLINGEN I EU

© Mico Sirén

Kroatien

är den senaste nykomlingen i EU

© Mico Sirén, St. Nicholas-kyrkan, Split

RINNA KULLAA
JOHANNA VIRKKULA
JUHANA AUNESLUOMA
ERKKI TUOMIOJA
MAX WAHLSTRÖM
MAURI VIDOVIĆ

Europainformationen
Utrikesministeriet

© Europainformationen vid utrikesministeriet och skribenterna

Skribenter Rinna Kullaa
 Johanna Virkkula
 Juhana Aunesluoma
 Erkki Tuomioja
 Max Wahlström
 Mauri Vidović

Redaktion Päivi Toivanen
 Helena Kiiskinen

Bildredaktion Mika Launis
 Rinna Kullaa
 Johanna Virkkula
 Päivi Toivanen

Kartor och
ombrytning © Mika Launis

Omslagsbilder © Mico Sirén

ISBN 978-952-281-136-3 print

ISBN 978-952-281-137-0 pdf

ISBN 978-952-281-213-1 epub

Tryckeri Kopijyvä Oy
 Kuopio 2014

Innehåll

8	UNIONENS UTVIDGNING OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	Erkki Tuomioja
11	LAND OCH STAT	Rinna Kullaa
19	HISTORIA	Rinna Kullaa
61	KROATIENS ANSLUTNING TILL EUROPEISKA UNIONEN	Juhana Aunesluoma
69	KROATIEN BLICKAR MOT FRAMTIDEN	Rinna Kullaa
73	DET KROATISKA SPRÅKET	Johanna Virkkula
77	DEN KROATISKA KULTUREN	Johanna Virkkula
85	HÖJDPUNKTER FÖR DEN KROATISKA IDROTTE	Max Wahlström och Mauri Vidović
89	KROATIENS HISTORIA I ETT NÖTSKAL	Rinna Kullaa

KROATIEN
ÄR DEN SENASTE NYKOMLINGEN I EU

UNIONENS UTVIDGNING OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

© Mico Sirén

Fortet i staden Trogir.

© Statsrådets kansli

Erkki Tuomioja Utrikesminister

Utvidgningen av Europeiska unionen har haft en central betydelse för främjandet av stabiliteten, välbästandet och demokratin i Europa. Det var inte en slump att ett av de centrala kriterierna för Nobels fredspris som EU tilldelades hösten 2012 var uttryckligen EU:s utvidgning. Trots alla sina problem utgör EU kanske det mest framgångsrika och attraktiva fredsprojektet i världshistorien, och detta fredsprojekt fortsätter nu i de länder på västra Balkan där kriget endast för en kort tid sedan härjade.

Utvidgningen av unionen har avsevärt ändrat sin karaktär under de senaste årtiondena. Den samtidiga anslutningen av tio länder år 2004 grundade sig till stor del på ett politiskt mål. I efterdyningarna av Berlinmurens fall och slutet av det kalla kriget önskade man att de forna östblocksländerna skulle bli medlemmar i den europeiska familjen. Ändringen var också förknippad med avsevärda utmaningar. Unionen fick på en gång sinsemellan mycket olika medlemsländer som ökade invånarantalet till 453 miljoner, höjde antalet talade språk och gav upphov till utmaningar också för unionens system för beslutsfattande, då antalet länder som skulle fatta beslut ökade från 15 till 25. Å andra sidan var följden av den omfattande utvidgningen en betydelsefull expansion av den inre marknaden samt att unionens globala betydelse ökade.

Utvidgningen kräver alltid också ekono-

miska ansträngningar, eftersom avgifterna för många gamla medlemsländer ökar. Å andra sidan måste de nya medlemsländerna bland annat anpassa sig till en ny slags konkurrens på den inre marknaden.

Två nya länder, Bulgarien och Rumänien, kom med i unionen år 2007 och ökade unionens medborgarantal till över 500 miljoner. Efteråt har man ofta ställt frågan om alla de länder som gick med i unionen åren 2004 och 2007 var mogna att bli medlemmar. Uppfyllde de säkert alla Köpenhamnskriterier, dvs. hade de stabila politiska institutioner som garanterar demokrati, en fungerande rättsstat samt respekt för mänskliga rättigheter och minoriteters rättigheter? Var alla länders ekonomier beredda inför medlemskapet och var EU:s egen mottagningskapacitet tillräcklig för att samtidigt ta emot så här många medlemsländer?

Klokare av sina erfarenheter har unionen efter den stora utvidgningsrundan betydligt ändrat sin praxis för medlemskapsförhandlingar. De gemensamt överenskomna utgångspunkterna för utvidgningspolitiken är villkorlighet och trovärdighet samt att varje kandidatland avancerar efter sina egna förtjänster. De medlemskapsförhandlingar som fördes med Kroatien utgör ett exempel på att man inte längre påskyndar förhandlingarna, utan förhandlingarna framskred på basis av tydligt överenskomna kriterier som skulle uppfyllas i fråga om alla 35 förhandlingskapitel. Alla länder som för medlemskapsförhandlingar ska göra nödvändiga ändringar i sin lagstiftning och verksamhet före medlemskapet och vara fullständig beredda inför medlemskapet vid den tidpunkt då anslutningsfördraget träder i kraft.

Numera tar det mycket längre tid än tidigare att nå full beredskap för medlemskapet. Då Finland, Sverige och Norge tidigare förhandlade om sina anslutningsfördrag med EU inom knappt två år, tog medlemskapsprocessen för Kroatien åtta år från att förhandlingarna påbörjades år 2005 och tio år från att ansökan om medlemskap lämnades in. De snabba processerna för de nordiska länderna har till stor del sin

förklaring i att de redan hade harmoniserat en betydande del av sin lagstiftning inom ramen för Europeiska ekonomiska samarbetsområdet EES så att lagstiftningen var enhetlig med EU-rättsakterna.

Kroatien blev medlem den 1 juli 2013, sex år efter den tidigare utvidgningen. I framtiden förväntas processerna för medlemskapsförhandlingar ta 8–10 år. Integrationen kommer också att ske i många steg så att de länder som blir medlemmar i EU inte alltid genast ansluter sig till den monetära unionen eller Schengenområdet.

EU:s utvidgningsprocess har under de senaste åren hamnat i bakgrunden på EU-agendan som dominerats av den ekonomiska krisen och eurokrisen. Förutom eurokrisen har Schengen-problemen i anslutning till Bulgarien och Rumänien dämpat entusiasmen inför utvidgningen. När utvidgningen fortsätter på Västra Balkan betonas inrikes och rättsliga frågor och förhandlingskapitlen 23 och 24 som gäller dem tas under behandling redan i inledningsfasen av medlemskapsförhandlingarna.

Emellanåt talas det till och med om utvidgningströtthet. Varför ta fler länder med i unionen, när man redan har mer än tillräckligt med problem med de nuvarande länderna?

Bland de nuvarande länderna förhåller sig de som gått med allra senast i unionen i allmänhet positivt också till den kommande utvidgningen. Naturligtvis finns det enstaka undantag. Cypern vill inte ha Turkiet med i unionen på grund av den fortfarande olösta Cypernfrågan. Grekland däremot motsätter sig inledning av medlemskapsförhandlingar med Makedonien på grund av namntvisten. Eftersom det finns 28 medlemsländer, förekommer det många slags reservationer. En är rädd för Turkiet och spridningen av islam, en annan för att arbetstagare från Västra Balkan eller romska tiggare ska anlända i stora skaror. Någon är rädd för att den organiserade brottsligheten och narkotikahandeln ska spridas, en annan för en häftigare konkurrens om fiskfångst. Å andra sidan förstår man sig också på betydelsen av utvidgning-

en. Trots den ekonomiska krisen är unionen fortfarande attraktiv, för närvarande knacker ju ett tiotal länder på unionens dörr för att få ansluta sig. Det är sannolikt att allt fler länder på västra Balkan går med i EU på 2020-talet. Nästa i tur torde vara Montenegro som har meddelat år 2020 som sitt mål för medlemskap. Island kan om det så vill ansluta sig till unionen redan före det – om bara islänningarna fattar ett sådant beslut.

Finland stöder den fortsatta utvidgningen av Europeiska unionen med utgångspunkt i de gemensamt överenskomna principerna. Vi är mycket glada över Kroatiens medlemskap. Kroatien har kämpat sig enträget igenom sin långa medlemskapsprocess och är nu färdigt att gå med i unionen. Vi hoppas att Island snart ska bli ett medlemsland i EU, vilket också skulle stärka de nordiska värdena i unionen. Vi främjar aktivt Turkiets medlemskapsförhandlingar och Turkiets fullvärdiga medlemskap, vilket skulle tjäna både EU och Turkiet. Vi önskar att alla länder på västra Balkan ska följa Kroatiens goda exempel och i sinom tid ansluta sig till unionen. Kroatien kan vara ett stort stöd och till stor hjälp för de övriga länderna på västra Balkan som har inlett eller ska inleda sina medlemskapsförhandlingar. Finland stöder också aktivt de länder som närmar sig unionen genom att erbjuda dem omfattande sakkunnighjälp.

Utvidgningen av unionen är förenlig med Finlands politiska och ekonomiska intressen och ett av de centrala målen för Finlands EU-politik. Utvidgningselementet ska bevaras som en aktiv del av framtiden för den europeiska integrationen. EU innebär inte endast frihandel utan unionen är en värdegemenskap som förankrar demokrati och rättsstatsprincipen i allt fler europeiska länder.

Mänskliga rättigheter

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatsprincipen har varit EU:s grundvärden ända sedan gemenskaperna grundades. Principerna har

skrivits in i EU-fördraget och de förstärktes i stadgan om de grundläggande rättigheterna, i vilken internationella mänskliga rättigheter ingår i en omfattande utsträckning. I och med Lissabonfördraget blev stadgan om de grundläggande rättigheterna rättsligt bindande i början av december 2009. De grundläggande rättigheterna blev således en del av unionens förpliktande bestämmelser.

Förverkligandet av unionens värden och mänskliga rättigheter har också tillämpats på unionens utvidgningsprocess. I takt med unionens utvidgning fäster man i Europa allt större vikt vid förverkligandet av de mänskliga rättigheterna. I början av den sista stora utvidgningsrundan som startade 1993 definierade unionen grundkriterier för anslutning till unionen. Utifrån de så kallade Köpenhamnskriterierna bedöms situationen för de länder som ansöker om unionsmedlemskap och man följer upp hur kandidatländerna utvecklas bland annat i fråga om rättsstatsprincipen, de mänskliga rättigheterna och behandlingen av minoriteter. Respekt för mänskliga rättigheter är en absolut förutsättning för de länder som vill gå med i unionen. Dessutom ska man sörja för att de nya medlemsländerna godkänner unionens existerande *acquis* redan när de går med i EU. Den senaste utvidgningsrundan har emellertid tyvärr lett till att *acquis* har försvagats i vissa avseenden, såsom till exempel i fråga om kvinnors rättigheter och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Europeiska unionen har förstärkt de mänskliga rättigheterna i unionens yttre förbindelser efter att stadgan om de grundläggande rättigheterna trätt i kraft. På sommaren 2012 godkände unionen en strategi för mänskliga rättigheter samt en plan för verkställandet. I samma sammanhang fattades beslut om att utnämna en särskild representant för att stärka och integrera de mänskliga rättigheterna i unionens yttre förbindelser. Den första särskilda representanten för mänskliga rättigheter utnämndes i början av hösten 2012, och han har aktivt strävat efter att främja unionens människorättspolitiska

prioriteringar i bi- och multilaterala förbindelser. Finland deltog aktivt både i att få till stånd unionens människorättsstrategi och i att grunda uppgiften för särskild representant. Förutom den särskilda representanten ska EU:s höga representant samt alla representanter för medlemsländerna och unionens institutioner främja tillgodoseendet av mänskliga rättigheter inom unionen och i dess yttre förbindelser.

Särskilt viktigt för unionens trovärdighet är att unionen och dess medlemsländer själva respekterar tillgodoseendet av mänskliga rättigheter och verkar aktivt för att stärka de mänskliga rättigheterna både inom unionen och i dess yttre förbindelser. Endast så kan vi fortfarande globalt främja mänskliga rättigheter på ett trovärdigt och kraftigt sätt.

I syfte att stärka både den interna och externa enhetligheten för unionens mänskliga rättigheter har Finland bland annat tillsammans med Tyskland lagt fram ett initiativ om att skapa en mekanism för uppföljning av unionens interna rättsstatsutveckling. Syftet är att stärka respekten för gemensamma värden i unionen samt tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna. Detta kunde genomföras till exempel med hjälp av ett regelbundet uppföljningssystem som omfattar alla medlemsstater. Systemet skulle stödja både tillgodoseendet av medborgarnas rättigheter samt verksamhetsförutsättningarna för medborgarsamhället, och skulle för sin del stärka trovärdigheten hos unionens globala människorättspolitik.

Finland har även understött unionens förhandlingar om anslutning till Europa-konventionen. Förhandlingarna avslutades i april 2013. Anslutningen kommer att stärka tillgodoseendet av de mänskliga och grundläggande rättigheterna inom Europeiska unionen. Samtidigt ska man även sörja för att unionen och dess medlemsländer själva följer de mänskliga rättigheterna tillräckligt effektivt och på en hög nivå. När detta kan säkras, kan unionen och medlemsländerna på ett övertygande sätt främja globalt tillgodoseende av mänskliga rättigheter med gemensamma värden som en grund.

LAND OCH STAT

© Mico Sirén

Gamla staden i Dubrovnik.

Kroatien

- 4 262 140 invånare (Eurostat 1.1.2013)
- areal (2012) 56 590 kvadratkilometer, vilket är 16,7 procent av Finlands areal.

Till höger utsikt från fortet Hvar på ön Hvar.

© Mico Sirén

Rinna Kullaa

PhD, universitetsforskare,
docent i europeiska och internationella
förhållanden, Jyväskylä universitet

Kroatien har under århundraden legat i skärningspunkten för kulturer som kommer från olika håll.

Även migrationen har sedan 1400-talet påverkat livet för människor som bor i Kroatien.

Från och med 1800-talet och fram till det första världskriget emigrerade man från Kroatien till Syd- och Nordamerika.

Den senaste flyttningsströmmen har sedan 1990-talet gått till Västeuropa, Nordamerika och Australien.

Liksom i övriga industriländer håller den kroatiska befolkningen på att åldras. Man ser möjligheter till att öka bruttonationalprodukten i synnerhet inom turism.

Kroatiens geografi, natur och folk

Land de sju delrepubliker som tidigare hörde till Jugoslavien och som senare blev självständiga är Kroatien det andra landet som går med i Europeiska unionen. Det första landet att ansluta sig var Kroatiens nordliga granne Slovenien år 2004, Kroatien följde Slovenien i juli 2013.

Kroatien var den första staten som gick ensam med i unionen, utan andra nykomlingar. Tidigare gjorde Grekland likadant då den anslöt sig till den dåvarande Europeiska gemenskapen år 1981.

Kroatien har 4 262 140 invånare (2013), och den största delen är bosatta i låglandsområden i norr. Endast 14 procent bor i bergstrakten. Kroatiens areal är 56 590 kvadratkilometer (2012), vilket är 16,7 procent av Finlands areal. Landet har fem grannländer: Slovenien, Ungern, Serbien, Bosnien och Hercegovina samt Montenegro.

Kroatiens landareal är 56 603 och havsareal 31 067 kvadratkilometer. Landets

© Lehtikuva

**I Zagreb trafikerar
spårvagnar som
tillverkats i Kroatien.**

form och läge har gett det kontakter med många europeiska områden och deras kulturer. Bland de nio naturgeografiska regionerna i Centraleuropa har Kroatien i nordöst en låglandsregion, dvs. en pan- nonisk region, i nordväst de centraleuro- peiska Alperna, i sydväst Medelhavsområ- det och i öst Dinariska alperna.

Från gränsen mellan Slovenien och Kroatien i nord är det 527 kilometer till gränsen mellan Montenegro och Kroatien i syd. Från gränsen mellan Slovenien och Kroatien i väst är det 464 kilometer till gränsen mellan Serbien och Kroatien i öst. Kroatien är indelat i tre geografiska regioner: 55 procent av marken i norr hör till låglandsregionen (pannonisk region), 31 procent till kustområdet vid Adria- tiska havet och 14 procent av arealen till bergsområdet.

Den centraleuropeiska kulturen spred sig till Kroatien genom växelverkan med österrikiska, polska, tyska, slovakiska, tjeckiska och ungerska folkgrupper. De förde med sig huvudsakligen katolskt, men också protestantiskt och judiskt inflytande från norr.

Från Medelhavet kom de största in- fluenserna först från Romerska riket och sedan från Italien. Kroatien har ett omfat- tande kustområde vid Adriatiska havet. Kroatien är och har samtidigt varit en del av Balkanhalvöns historia. Den östra or- todoxa kristendomen samt influenser från den islamska religionen och kulturen har kommit till Kroatien via serber, bosnier och turkar från söder och öst.

Det finns 127 städer i Kroatien, och nästan 60 procent av befolkningen bor i städer. Trots detta har endast huvudstaden Zagreb över en halv miljon invånare (792 875 år 2011), vilket har utgjort en utmaning för industrialisering- en av landet. Efter det andra världskriget utvecklades Zagreb till en viktig indu- stristad i det socialistiska Jugoslavien. Det uppstod betydande förstäder, vars invåna- re dagligen pendlar till Zagreb.

Efter att Kroatien anslutit sig till EU

De fem största öarna

Cres	405 km ²
Krk	405 km ²
Brač	395 km ²
Hvar	297 km ²
Pag	284 km ²

Det högsta berget

Dinara 1 803 m

De fem största städerna

Zagreb	792 875
Split	178 102
Rijeka	128 624
Osijek	108 048
Zadar	75 082

kommer Zagrebs betydelse antagligen att öka, eftersom staden är belägen i landets norra del med ett avstånd på endast 143 kilometer till Sloveniens huvudstad Ljubljana. Zagrebs dragningskraft och de slovenska invånarnas rörlighet kommer antagligen att öka i och med att arbetskraftslagstiftningen förenhetligas och gränsöverskridning underlättas.

Kroatien har en 5 835 kilometer lång, splittrad kust som med sina öar under århundraden har varit en kontaktyta för många olika kulturer som anlänt via olika sjövägar och deras växter. Den största ön är Cres med en areal på 405 kvadratkilometer.

Klimatet är varierande. I den panoniska låglandsregionen råder ett kontinentalklimat, och nederbörden är som störst mellan april och september. I kustområdet däremot infaller regnperioden mellan oktober och april på grund av de frekventa, kraftiga lågtrycken. Det bergiga kustområdet tvingar den luft som strömmar in från havet att stiga uppåt, vilket ger regn. Starka, byiga vindar som går under namnet bora är typiska för kusten. Dessa uppstår då den kalla och torra vinden blåser från kontinenten ut mot havet, i synnerhet på vintern. När vinden är som starkast måste motorvägarna på kusten tidvis stängas.

När den sydliga vinden, dvs. jugo-vinden blåser från havet mot kontinenten, blandas den varma luften från kusten med den fuktiga luften från Medelhavet, vilket orsakar kraftig sjögång och för regn till kusten.

Den milda mistral-vinden blåser på sommaren på eftermiddagen från nordväst från havet mot kusten och ger en behagligt uppfriskande fläkt i sommarhettan.

Kusten vid Adriatiska havet är gynnsam för turism, sjötrafik och fiske. Medeltemperaturen för det salta havsvattnet är nio grader på vintern och 23–25 grader på sommaren.

Alla år i Kroatien rinner antingen till söder eller sydöst och mynnar ut i Svarta havet eller Adriatiska havet.

Kroatiens åtta skyddade nationalparker och elva naturparker täcker åtta procent av landets areal. Den mest kända och populära nationalparken är Plitvice som hör till Unescos världsarvslista.

I Kroatien växer det lavendelfält som täcker stora delar av till exempel ön Hvar och slätterna i Slavonien.

Kroatiens befolkningens mängd har vuxit på 1900-talet, även om den har försvagats på grund av emigration, epidemier, första och andra världskriget samt de jugoslaviska krigen på 1990-talet.

Invånarantal (folkräkningar)

1857	2 181 499
1890	2 854 558
1900	3 161 456
1910	3 460 840
1921	3 443 375
1931	3 785 455
1948	3 779 858
1961	4 159 696
1981	4 601 469
1991	4 784 265
2001	4 437 460
2011	4 284 889

Liksom i de europeiska industriländerna i allmänhet håller Kroatien befolkning på att åldras. Sedan 1980-talet har nativiteten varit negativ. År 1953 utgjorde unga (under 21-åringar) 34 procent av befolkningen, år 2001 endast 24 procent. Över 60-åringar utgjorde år 1953 12 procent av befolkningen, år 2001 till och med 22 procent.

Även de jugoslaviska kriget på 1990-talet har påverkat sysselsättningen och ekonomins struktur i Kroatien. Efter kriget gick ett stort antal krigsveteraner i förtidspension. Före kriget år 1991 var 45 procent av befolkningen förvärvsarbetande, 17 procent pensionerade. Efter kriget år 2001 var 42 procent av befolkningen förvärvsarbetande, 23 procent pensionerade.

Under 1960–1990 var den snabbast växande sysselsättande sektorn industrin som fortfarande är den största sysselsättaren. Från och med 1990 har serviceyrken utgjort den snabbast växande sektorn, jordbrukets andel har minskat. År 1961 sysselsatte jordbruket 43,7 procent av befolkningen i arbetsför ålder, år 2001 endast 11 procent.

När Jugoslavien upplöstes minskade den inre marknaden för det kroatiska jordbrukets export. Det vore möjligt att

öka och effektivisera jordbruket på Kroatien nordliga lågländer, men staten har sedan 1970-talet importerat mer jordbruksprodukter än exporterat. På Kroatien lågländer föds det upp boskap och där finns även skogsindustri. Vid kusterna växer det citroner, mandariner, oliver och fikon och det odlas fisk och skaldjur.

Även om turismen är en växande bransch, utgör turismens andel endast cirka 20 procent av Kroatien bruttonationalprodukt. År 1991 besöktes landet av

1 346 000 utländska turister, år 2011 uppgick siffran till 9 927 000. Ändå kan man fortfarande få turismbranschen att växa tack vare landets läge. EU-medlemskapet torde föra med sig fler resenärer och arbetsplatser inom servicebranschen. Servicebranschen är också en viktig form av serviceexport.

Kroatien har sedan början av 2000-ta-

© Susanna Niranen

let varit ett etniskt mycket homogent land, där 90 procent av befolkningen är kroater. År 2011 utgjorde serber 4,4 procent, bosnier 0,7, italienare 0,4, albaner (2001) 0,4, ungrare 0,3 och slovener 0,3 procent av befolkningen. Samma vår angav 86 procent av befolkningen att de är katoliker och mindre än fem procent att de inte hör till något religionssamfund.

Områdets historia har påverkats av flera migrationer. Under 1400- och 1700-talet när det turkiska Osmanska riket erövrade Balkanhalvön från söder riktades migrationen bort från det kroatiska området till de tryggare delarna i kejsarriket Österrike-Ungern, till de nuvarande Österrike och Ungern, Tjeckien, Rumänien, Italien och Vojvodina (en autonom provins i norra Serbien). Migrationen som orsakades av osmanerna skedde gradvis. Samtidigt flyttade det serber från sydöstra Europa till Kroatien. I början av 1800-talet efter att Serbien hade besegrat osmanerna i kriget vände migrationen från de övriga delarna av Österrike-Ungern till Kroatien, och

det kom ungersk, rumänsk, österrikisk, tjeckisk, slovakisk och tysk befolkning till området.

Den andra fasen för migrationerna började på 1800-talet och varade ända fram till första världskriget. Då flyttade det kroater till Syd- och Nordamerika. Emigrationen till Amerika började på öarna längs kusten och spred sig först till bergsområdena och sedan till fastlandet. En av de viktigaste orsakerna till migrationen var den långsamma industrialiseringen av området och den låga levnadsstandarden som detta orsakade.

Industrialiseringen av Kroatien började på 1800-talet (med skogsindustrin och jordbruksproduktionen). Mellan världskrigen fortsatte kroaterna vid kusten att emigrera till Amerika. Under andra världskriget och efter det ända fram till 1960-talet förekom det politisk emigration, när italienska och tyska etniska grupper, de som deltagit i kriget samt de som inte ville stanna kvar efter kriget i en socialistisk enpartistat, emigrerade. Emigrationen gick huvudsakligen till Västeuropa, Nordamerika och Australien.

Ekonomins struktur och den ekonomiska situationen drev kroater att emigre-

**En vilostund på eftermiddagen
i det heta Dubrovnik.**

© Mico Sirén

© Mico Sirén

Turism

Under 2012 besöktes Kroatien av 10 138 696 utländska turister, vilkas sammanräknade övernattningar uppgick till 57 079 967

I januari-november år 2013 hade Kroatien till och med 10 681 715 turister och antalet övernattningar uppgick till 59 149 849.

Statistikcentralen 2014

ra också på 1960–1990-talen, då till Väst-europa. Emigranterna var huvudsakligen utbildade som flyttade till Europa från glest bebodda områden i Kroatien. Kroatiens folktäthet är fortfarande rätt låg, i genomsnitt 75,8 personer per kvadratkilometer, vilket är endast 2,2 personer mer än år 1961. (Finlands folktäthet år 2013 är 17,9 invånare per kvadratkilometer, om än 172 invånare i Nyland.)

Situationen har förändrats från och med 1990-talet, när i synnerhet den högt utbildade, unga befolkningen har flyttat från landet. Emigranterna har flyttat till Västeuropa och Nordamerika samt Australien. Som följd av de jugoslaviska krigerna har också landsflykt ökat emigrationen. Allt som allt har cirka 1 450 000 personer flyttat till Nordamerika, cirka 200 000 till Sydamerika, cirka 240 000 till Australien och cirka 400 000 till Europa, varav cirka 270 000 till Tyskland och 25 000 till Sverige från Kroatien sedan början av 1900-talet.

Turism är en verklig tillväxtbransch för Kroatien.

Livet under vattenytan på den dalmatiska kusten.

© Mico Sirén

HISTORIA

© Mico Sirén

Diocletianus palats.

Balkanhalvön under romartiden

Dagens Kroatien i blått och städerna under romartiden med sina nuvarande namn

Från Romerska riket till medeltiden: stadsstaterna och det grekiska kulturarvet

Den första europeiska civilisationen utvecklades vid kusten på Balkanhalvön och i dess sydliga delar på Egeiska havet. Antikens Grekland (800 f.Kr.–500) gagnades av kusten vid halvön och klimatet som är gynnsamt för odlning året om. Nilen i Egypten på andra sidan Medelhavet var en viktig farled för handeln och sammanband Grekland också med det tidigare egyptiska kulturarvet. På området uppstod ett levnadssätt och en

kultur som gynnade sjöfart och migration. Då byggdes ett primitivt jordbruk och betessystem också på Balkanhalvöns kust.

Den grekiska civilisationen var ett sjöfartsimperium. Staten var svag inför externa anfall, men bedrev livlig handel och hade kontakter med andra kulturer som utgjorde en resurs för och gav influenser åt den grekiska kulturen. Grunden för Greklands civilisation utgjordes av autonoma sammanslutningar och bristen på en omfattande politisk enhet. Om denna tid och det grekiska riket berättar bland annat Homeros verk *Iliaden* och *Odysséen*. Fram till 500-talet f.Kr hade

stadsstaterna blivit en grund för kulturen. Grekland bildade stadsstater i de södra delarna av Balkanhalvön samt på kusterna av Adriatiska havet, Egeiska havet och Svarta havet och spred sig på detta sätt till kusten av det nuvarande Kroatien, men inte till inlandet.

I stadsstaterna blev de lägre sociala klasserna jämbördiga med adeln, och till näringarna hörde bland annat tillverkning av keramik och metaller. I antikens Grekland bodde det illyriska stammar i inlandet av det nuvarande Kroatien, och grekerna bedrev råvaruhandel vid kusten. Litteratur och filosofi hörde till Greklands kultur, staten strävade efter att gå från vidskeppelse mot tolerans.

Romarna och slaverna anlände till området

Romerska riket började erövra Balkanhalvön 300–200 f.Kr. Det byggde ett stadigt nätverk av stenbelagda vägar som gick kors och tvärs över Balkanhalvön, också längs Kroatiens kust. De byggde ett nätverk av städer som var som tätast vid kustområdena och lågländerna i norra Kroatien.

De pannoniska lågländerna är ett område som omger Karpaterna i norr och öster samt de Dinariska alperna i söder och väst. Området sträcker sig från Wien

till staden Satu Mare i norr och i söder från Zagreb till Belgrad. Utvecklingen av stadsnätverket var som svagast i Slavonien, där jordbruk var den dominerande näringen. Rom använde sitt vägnät som en farled från Italien söderut på Balkanhalvön samt som en försvarslinje. Enligt rikets välkända princip *divide et impera* skulle stammarna på Balkanhalvön delas upp och på det sättet skulle Rom få dem under den romerska centralstatens heravälde. Rom främjade de övre, ägande klassernas intressen.

Under de romerska erövringarna och maktperioden blev Greklands ekonomi lidande och till slut blev staten även politiskt förlamad. Trots detta förblev den grekiska kulturen en ansedd elitkultur också på kusten på Balkanhalvön. Mest påverkade Romerska riket de illyriska stammarna i inlandet som växte och blev rikare. Vinodling, som Kroatien fortfarande är känt för, samt till exempel textiltillverkning utvecklades på slätterna. Bland de illyriska soldaterna fick många en hög militärgrad, den mest kända bland dem var Diocletianus. Platsen för hans palats finns fortfarande att skåda i Split.

Romerska riket försvagades av att det var splittrat. På 300-talet flyttade det sitt säte från Italien till Konstantinopel som grundades av Konstantin den store (kej-

Diocletianus palats, teckning av Ch.-L. Clérissieu i Robert Adams verk *Ruins of the Palace of Diocletian*. London 1764.

Balkanhalvön i början av 1200-talet

saren av Rom 306–337) vid mynningen av vattenleden till Svarta havet. Då ökade Balkanhalvöns betydelse som en central farled för riket. Rom själv blev utsatt för anfall av kända germanska barbarstammar, franker, östgoter, saxare och vandaler.

Rom delades i Västrom och Östrom år 395. I riket som utvecklades i Östrom runt Konstantinopel uppstod den bysantinska kulturen. Den västra delen av riket fortsatte sin utveckling med Rom som centralpunkt.

Efter att riket delats i två började slaverna som kom från östra sidan av Donau erövra Balkanhalvön. Kroatiska slaviska

stammar vandrade från nuvarande Polen, Ukraina och Vitryssland till provinsen Illyricum i Romerska riket. Provinsen Illyricum sträckte sig på västra sidan av Savafloden från Istrien till norra Albanien.

Den största delen av de slaviska stammarna i Donaudalen levde av jordbruk och stannade därför på 700-talet vid lågländerna i Pannonien som lämpade sig för deras näring. Stammarna betalade skatter och avgifter till Bysantinska rikets kejsare.

Slaverna på Balkanhalvön indelades i Adriatiska havets slovenier i norr, kroater som bodde mellan Adriatiska havet och Drinafloden, serberna på kontinenten i

mellersta Balkan och bulgarerna vid Svarta havets kust. Slovenerna och kroaterna som bodde på Adriatiska havets kust fick influenser från det västra Heliga romerska riket av tysk nation på 800-talet. Då kröntes påven Leo III frankernas konung Karl den store till kejsare över Heliga romerska riket av tysk nation. Karl den store anslöt den dalmatiska kusten till sitt område. Karl den store betecknas ofta som den första att förena Europa, eftersom hans rike avvärjde sådana anfall mot Europa som annars skulle ha erövrat kontinenten och splittrat den.

Det medeltida kungariket Kroatien

Kroaterna hade inte ett eget självständigt medeltida rike. Stammarna bodde i län som kallades *župa* och som styrdes av härskare med benämningen *župan*. Prinsarna regerade över flera län åt gången. Kroaterna lyckades med att grunda ett kungarike som på 900-talet styrdes av kung Tomislav och var beläget mellan Dravafloden i norr och Adriatiska havet i söder.

På grund av religiösa och politiska tvistefrågor delades Romerska riket i två riken år 1054. Den östliga ortodoxa kristendomen utvecklades kring staden Byzantion (tidigare Konstantinopel) och den bysantinska kulturen. I det västra riket utvecklades den katolska kristendomen och kyrkan. De katolska kristna följde påven som bodde i Rom och de ortodoxa följde patriarken i Konstantinopel.

Den följande betydelsefulla kroatiska kungen efter Tomislav, kung Krešimir IV, beslöt att man i stället för slavernas eget språk som skrevs med glagolitiska bokstaver skulle använda latin i de kroatiska mässorna. Den romerska kulturens, och snart även katolicismens, inflytande fortsatte alltså i Kroatien.

Det kortvariga kungariket Kroatien störtades i slutet av 1000-talet. Från och med *pacta conventa*-avtalet från 1102 styrdes området av ungerska kungar fram till 1500-talet. Trots detta bevarade den

kroatiska adeln sin betydelse. Kroatien hade inrikespolitiskt självstyre, och enligt avtalet avhöll sig Ungern från att kolonisera Kroatien. I praktiken delade det ungerska styret det kroatiska området i två delar: det sydliga Dalmatien och norra Slavonien, där det lät en del ungerska markägare bosätta sig. Det ungerska styret belönade även de adliga kroater som stred mot republiken Venedig med stora jordegendomar. Så uppstod de betydelsefulla kroatiska adelssläktorna Zrinski och Frankopan.

Regenten över Ungern utnämnde på 1100-talet en ståthållare som kallades *ban* i huvudstaden Zagreb. För Kroatien skapades en folkrepresentation som kallades *sabor* och som kungen av Ungern hade rätt att sammankalla. Också kristendomen blev en av landets ledande krafter.

Staty över Ivan Meštrović i Šibenik © Mico Sirén

Två betydelsefulla kroatiska kungar

Tomislav
(910–928)

Krešimir IV (*ovan*)
(1059–1079)

Två betydelsefulla adelsläskter

Zrinski (på 1300–
1600-talet)

Frankopan (på
1100–1600-talet)

Balkanhalvön på 1500-talet

Kyrkan ägde stora herrgårdar och dess medlemmar tjänstgjorde också i statens tjänsteuppdrag.

Influenserna av republiken Venedig och Heliga romerska riket av tysk nation

Det östra Bysantinska riket stred på 1000-talet på Balkanhalvön mot bulgarer och serber när dessa krigade i det östra inlandet för sina egna riken. Samtidigt fick venetianska handelsmän, bankirer och handelsflottan större fotfäste inom sjöfarten och utrikeshandeln på Adriatiska havets kuster och Egeiska havet.

Dessa hade uppnått en tullfri position från Bysans. På 1200-talet skaffade sig staten Venedig den dalmatiska kustremsan och dess städer inklusive Zadar. Från och med denna tidpunkt växte kroaterna på kusten administrativt sett separerat från kroaterna på fastlandet som bodde i låglandsregionen.

Heliga romerska rikets trupper erövrade Bysantinska riket på 1200-talet, men de ortodoxa folken gav sig aldrig helt åt erövringen som kom från väst och tillägnade sig inte den västra romerska kyrkans makt. De turkiska osmanstammarna däremot erövrade Konstantinopel från öst från Mesopotamien. Vidare fortsatte

de erövra Balkanhalvön på 1300- och 1400-talen från öst och söder och fortsatte vidare mot norra Ungern.

Det osmanska förvaltningssystemet var aldrig enhetligt, utan förhållandena och lagskipningen varierade. Lokala specialarrangemang var vanliga till exempel om en särskild stad eller grupp producerade handelsvaror som var viktiga för riket eller ökade dess trygghet. Osmanerna organiserade sin förvaltning så att riket huvudsakligen överlät civilförvaltningens uppgifter till kyrkorna. Således var det de olika religionerna som bevarade slavernas nationaliteter på Balkan då osmanerna erövrade halvön. Osmanernas erövring avskaffade tullar på området och skapade en gynnsam bas för handeln för kroatiska hantverkare och också till exempel småbönderna på fastlandet.

Det osmanska riket erövrade på 1400-talet nästan hela Balkanhalvön, men inte de kroatiska landskap som stod under Ungern. Handeln och sjöfarten utgjorde då en utmaning för denna kontinentala makt, och kroaterna förblev huvudsakligen under den romersk-katolska kristendomens inflytande. Osmanerna erövrade Kroatien och andra områden av Venedig och Ungern först på 1500-talet, men inte den dalmatiska kustremsan eller det lilla furstendömet Montenegro.

Dubrovniks autonoma stadsstat som hade grundats på 600-talet hörde aldrig till osmanernas förvaltningssystem och stod inte under dess lagstiftning. Dess invånare betalade däremot under århundraden skatter åt den starkaste bland grannstaterna, först till Venedig, sedan till Ungern och sist till osmanerna. Dubrovnik var högborgen för handel och kultur på den Dalmatiska kusten. Staden förblev autonom och bestämde också över sin egen utrikespolitik. Den hade lokalförvaltningen i republiken Venedig som föredöme och styrdes av ett stort och ett

litet statsråd.

Ungern råkade i inbördeskrig år 1521. Efter att osmanerna hade erövrat Belgrad och dess trupper hade avancerat norrut mot Wien förekom också en maktkamp mellan de grupper som understödde och motsatte sig det österrikiska habsburgska kungahusets makt. Habsburgarna övertog makten i Ungern och sator i Kroatien utsåg ärkehertig Ferdinand av Österrike till kung av Kroatien år 1527. Detta skedde med stöd av två betydelsefulla adelsfamiljer, Zrinski och Frankopan.

Habsburgarna återerövrade Ungern från osmanerna i slutet av 1600-talet, då Österrike allierade sig med Polen, Venedig och Ryssland och anföll osmanerna. Österrike lyckades erövra Buda av osmanerna år 1686 och Belgrad år 1688 samtidigt som Venedig erövrade södra Grekland.

Fastlandsområdena i kungariket Kroatien fungerade då som buffertar mot det Osmanska riket, vilket lämnade dem

Wikimedia Commons

**Hans Bocksberger den äldres tolkning
av Ferdinand I.**

förstörda efter det stormiga kriget. Kriget upphörde år 1699 genom ett fredsfördrag som ingicks i Karlowitz. Enligt fördraget fick Österrike Transsylvanien, Kroatien Slavonien och en stor del av Ungern. Fördraget tillförsäkrade Venedig en stor del av Dalmatien. Polen fick tillbaka områden som det tidigare förlorat, och Österrike blev en stormakt i Mellaneuropa.

På 1800-talet började det Osmanska riket förfalla främst på grund av inre förnyelser och en ineffektiv förvaltning. Osmanerna var aldrig så effektiva på att samla in skatter, även om riket förvaltningsmässigt var tolerant och pluralistiskt.

Den franska revolutionen och Napoleon på Balkan

Den franska revolutionen 1789 krävde nya principer om broderskap, frihet och jämlikhet i samhället där grunden tidigare hade utgjorts av monarkin, aristokratin och den katolska kyrkan. Det revolutionära tänkandet spred sig från Mellaneuropa till Balkan och utmanade den österrikiska monarkin som härskade över kroaterna som då bodde i Kroatien, Slavonien, på låglandsområden i Pannonien och i Dalmatien.

Efter den franska revolutionen följde

de napoleonska krigen, då Frankrike hade som mål att förena hela Västeuropa under en makt, såsom Karl den store hade gjort tidigare. Under 1806–1812 kämpade osmanerna mot sina tidigare allierade England och Ryssland på Balkanhalvön. Under kriget, åren 1804–1809, tog Frankrike gradvis över Dalmatien, Istrien, en del av det pannoniska Kroatien, Slovenien och Trieste. Napoleon ville få fotfäste vid Adriatiska havet, så Frankrike förenade dessa områden till illyriska landskap och gjorde dem till en del av Napoleons rike år 1809. För att hedra forntiderna som föregick antikens Grekland och Romerska riket använde Napoleon namnet Illyrien för provinserna, men denna period och slaverna i Kroatien ska inte blandas ihop med de antika illyriska stammarna.

Under åren 1767–1777 som föregick kriget hade Österrike använt den gemensamma benämningen Illyrien för Slavonien, Kroatien och Dalmatien och styrt över dessa separata kungariken från Wien. När de napoleonska krigen slutade hörde Dalmatien åter till Österrike. År 1814 återerövrade Österrikes vapenmakt de illyriska områdena – Kroatien, Slavonien och Dalmatien – till det habsburgska riket. Då anslöts Dalmatien till Österrike samt Kroatien och Slavonien som landområden till kungariket Ungern, eller på ungerskt vis som kungariken som anslöts till Ungern. Kroaterna bevarade sin forna form för autonom lokalförvaltning, sabor, samt ståthållaren med benämningen ban, som utsågs av Ungern.

Även om området hörde till Frankrike under en kort tid, endast cirka sex år, hade tiden en stor inverkan på området. I det revolutionära Frankrikes politik ingick att befria de livegna genom att ge dem odlingsmark. Code Napoléon upprättades för Illyrien, markområden återbeskogades, det utarbetades planer för landsanering och byggdes bättre vägar. Den franska administrationen motverkade ocker genom att förnya skrävasendet. Napolen ställde också alla kroater i landskapen under uppbåd för den franska armén.

Den franska administrationen avvecklade även Dubrovniks stadsstats självstyre som pågått under århundraden. Efter 1808 ingick staden som en del av Dalmatien. De kroater som bott i Dalmatien hade svårt att acceptera den nya, centraliserade administrationsformen, men många franska reformer hade en långvarig inverkan.

Handelsrutterna på Balkanhalvön ändrades i början av 1800-talet, vilket ledde till att ekonomin hos de kroater som bodde på kusten blev lidande. Dalmatiska kusten, som tidigare varit centrum för handeln, blev ett randområde för affärsverksamheten. De administrativa, ekonomiska och kulturella reformerna som den av Napoleon grundade staten Illyrien förde med sig utgjorde emellertid grunden för den illyriska kulturrörelsen på 1830- och 1840-talen. Senare representerade rörelsen tanken om att sydslaverna som levde i olika landskap under de ungerska och österrikiska administrationerna skulle kunna bo tillsammans i en egen stat.

1800-talet och den habsburgska makten

Medan de turkiska osmanska och österrikiska habsburgska rikena stred om området hade slaverna på Balkanhalvön aldrig blivit självständiga eller förenade som ett folk under ett välde. Bulgarerna och serberna blev separerade från kroaterna och slovenerna då de befann sig under den ortodoxa tron och influenserna från den bysantinska kulturen. Slovenerna och kroaterna däremot hörde till den västra, Heliga Roms katolska tro och den västliga kulturen. Kulturinfluenserna för de kroater som främst bodde i Kroatien, Slavonien och Dalmatien kom förutom från slavismen också från Tyskland och Italien, och de politiska influenserna i början av 1800-talet också från Napoleons Frankrike. En viktig skillnad var också att serberna var det första folket på Balkan som frigjorde sig från det osmanska väldet och grun-

Yale University Library

Ljudevit Gaj (1809–1872) var en ledande kroatisk författare och förläggare som föddes i landskapet Zagorje i staden Krapina i norra Kroatien i ett tyskspråkigt hem. Hans mamma var tyska och pappa slovak. Gaj studerade etnisk antropologi vid universiteten i Budapest, Graz och Wien. Han var mycket intresserad av Johann Herders filosofiska teorier som underströk vikten av den lingvistiska härkomsten för identiteten. På 1930-talet ledde Gaj en grupp adliga som ville förena sydslaverna inklusive serberna, kroaterna, bulgarerna och slovenerna. De kallade sig för den **illyriska rörelsen**. De ville upprätta ett enda gemensamt skriftspråk. Samtidigt försökte det ungerska styret från och med 1827 kräva att ungerska skulle bli det officiella språket i Kroatien. Gaj startade 1935 en litterär tidskrift i Zagreb, och med tiden ändrade den illyriska rörelsen sin organisation till ett politiskt parti. När illyrerna blev en grupp som kallades Nationalpartiet i sabor, var Gaj tvungen att lämna sin roll i den eftersom han inte var av adlig härkomst. År 1848 då Ungern startade ett uppror mot Habsburgarna fick den illyriska rörelsen en liten seger, då en medlem av rörelsen, den kroatiska översten **Josip Jelačić**, utsågs till ståthållare över Kroatien. Gajs politiska karriär slutade i ett misslyckat försök att driva en gemensam stat med Serbien samt i en utpressningsskandal. Gaj är begravd på Mirogoj kyrkogård i Zagreb.

dade en egen stat på halvön i början av 1800-talet.

I synnerhet hade de kroater som bodde på kusten motsatt sig det centraliserade välde som Frankrike hade utvecklat på området. Efter att ha erövrat området från Frankrike återgav habsburgarna prästerna ansvaret för undervisningen och återgav adeln dess privilegier. Den österrikiska monarkin återförde den förtryckande administrationen, vars hårdhet fick dissidentrörelserna, såsom den så kallade illyriska rörelsen, att blomstra i Kroatien på 1830–1840-talen. Minnena av den franska revolutionens jämlikhet och civilförvaltning var svåra att släcka, även om de napoleonska krigen i Europa hade slutat.

Ar 1848 erövrade en ny revolutionär våg från Frankrike Europa och krävde upprepade gånger bland annat utökat folkvälde och bättre arbetsförhållanden för arbetarna. Som följd av oroligheterna utvecklades livegenskapen i Habsburgska riket. I Kroatien verkställdes inte en officiell jordreform, men avvecklingen av livegenskapen förändrade den ekonomiska verkligheten. Området övergick till penninghushållning, där marknaden styrde över handelsutbytet, och jordbruket måste utvecklas och bli mer konkurrenskraftigt, vilket hade varit svårt så länge som livegenskapen reglerade produktionen. De livegna övergick till att självständigt odla jordområden som de tidigare varit bundna till, men betalade ersättningar till adeln för detta.

Hederstiteln *ban* hade också utvecklats från medeltiden till en position som ståthållare. Samma år 1848 utsågs ban Josip Jelačić till ståthållare för Kroatien. Enligt den rådande kroatiska kulturen förespråkade han de slaviska folkens enhetlighet, men uppmuntrade också de slaviska folken att uttryckligen ställa sig bakom det Habsburgska kungariket och emot den ungerska Magyar-folkrörelsen. Jelačić lyckades med att tillfälligt vända åtminstone en del av den folkrörelse som

förespråkade den sydslaviska enhetligheten mot den ungerska självständighetsrörelsen och revolutionen. Man minns Jelačić som en ståthållare som var viktig och god för det kroatiska folket.

Österrike led förluster i sina krig mot Italien och Tyskland, vilket ledde till en kompromisslösning år 1867. Detta innebar att det Habsburgska kungariket blev dubbelmonarkin Österrike–Ungern. Då återgick Kroatien under den ungerska administrationen förutom Dalmatien som förblev hos Österrike enligt uppdelningen efter de napoleonska krigen. Sydslaverna upphörde emellertid inte med att diskutera strävan efter självstyre och krav på autonomi; tidvis togs dessa upp också i det kroatiska parlamentet sabor. Kompromisslösningen skapade en grund för Kroatiens autonoma rättigheter, men lämnade många av den nationella rörelsens ledare missnöjda. Missnöjet ökade också på grund av händelserna under 1878, då Österrike–Ungern ockuperade grannen Bosnien–Hercegovina.

Autonoma områden såsom Dalmatien blomstrade på det konstnärliga, kulturella och ekonomiska planet. När det osmanska väldet försvagades i början av 1800-talet och Serbien blev självständigt var dessa autonoma områden också de första som de övriga konkurrerande nationerna som Österrike och Ryssland ville erövra. Strävanden att utveckla områdenas självständighet och civilförvaltning utgjorde ett hot mot monarkins strukturer.

Ändringarna under 1878

Vid Berlinskongressen år 1878 delade de europeiska stormakterna på Balkanhalvön. Kongressen strävade efter att hitta en lösning mellan Tyskland, Storbritannien, Frankrike, Italien, Österrike–Ungern och Ryssland, så att det skulle bli möjligt att styra följderna av det Osmanska rikets splittring. Såsom redan under antikens Grekland var sjöförbindelserna fortfarande viktiga för utvecklingen

Ban

Regenten över Ungern utnämnde på 1100-talet en lokal ståthållare i Zagreb som kallades *ban*. Titeln användes i Kroatien också på 1800- och 1900-talen. Med titeln hänvisades till den högsta tjänstemannen i Kroatien.

Banovina

Namn som användes om Kroatiens landskap. I kompromissavtalet 1939, där Kroatien beviljades ställning som federation, skapades ett enhetligt område för Kroatien som kallades *banovina*.

Sabor

Folkrepresentation som sammankallades av kungen och som senare blev namnet på Kroatiens parlament.

Župa

Namn på ett län där det bodde slaviska stammar. Länen styrdes av härskare med benämningen *župan*.

Josip Jelačić utsågs år 1848 som ståthållare av Kroatien, dvs. *ban*.

av politiken och samhällena, eftersom Adriatiska havet, Medelhavet, Svarta havet och nu även Nilen med Suezkanalen var viktiga transportleder som användes i krig samt för att bedriva handel.

Från och med 1880-talet fram till det första världskriget pågick det en diskussion i Kroatien om serbernas och kroaternas möjligheter att samarbeta. Sydslaverna som strävade efter autonomi och självständighet började allt mer se på Serbien som ett exempel för framtiden, och Österrike-Ungern sågs inte längre som en vägmot en självständig kroatisk stat.

Tjänstemän såsom den katolska biskopen Joseph George Strossmayer talade för det kroatiska folkets rättigheter i slutet av 1800-talet. Strossmayers syfte var att skapa en grund för ett autonomt Kroatien inom Österrike-Ungern. Enligt Strossmayer skulle ett sådant Kroatien kunna växa till en enhetlig stat för sydslaverna. Även om sydslaverna var indelade i fyra nationaliteter och i ortodox och katolsk tro, hörde de enligt detta tänkesätt alla till samma nationalitet. Strossmayer grundade skolor och stödde konst. Samtidigt talade andra instanser om slavernas enhetlighet. Rättspartiet var en nationell extrem rörelse som leddes av Ante Starčević. Rörelsens riktlinje var emellertid att Kroatien borde leda och dominera området. Rättspartiet hade också en benägenhet att betrakta serber som ett mindre värt folk än kroaterna, eftersom de hade anammat den ortodoxa tron och bysantinska kulturen. Rörelsens mål var att skapa ett Storkroatien.

Enligt folkräkningen år 1910 fanns det i kungariket Kroatien 1 603 354 kroater och 644 955 serber. Däremot var 43 procent av befolkning serber, 39 procent mus-

limer och 18 procent katolska kroater i det sydliga grannlandet Bosnien-Hercegovina i slutet av 1800-talet. De ungerska regeringarna strävade efter att styra Kroatien genom att få de etniska grupperna att konkurrera med varandra samt genom att bevilja privilegier främst åt den serbiska minoriteten. År 1903 steg den reformvänliga kungen Petar Karađorđević (Peter I) till makten i grannstaten Serbien. År 1908 anslöt Österrike Bosnien-Hercegovina till sitt område. Dessa händelser understödde och förenade det sydslaviska tänkesättet också i Kroatien.

Slutet för stormakternas tid i Europa

Ekonomin växte i början av 1900-talet i Europa. Män fick allmän rösträtt och det erbjöds mer utbildning.

Österrike gav rösträtt åt män i Dalmatien och Kroatien år 1907. Trots detta förblev antalet parlamentsledamöter i parlamentet savor lågt.

I Slavonien växte andelen stadsbor till över 20 procent av befolkningen under 1880–1910. Träindustrin växte i Slavonien. Österrike-Ungern hade i början av seklet ett modernt och stort marknadsområde. I Kroatien producerade industrin cirka 10 procent av bruttonationalprodukten. Banken Ljubljanska Banka grundades 1901, och de kroatiska investerarna placerade i första hand sitt kapital i slovenska banker. Dessa erbjöd små lån som lokala aktörer använde till att starta andelsföreningar. Import- och exporthandeln på den dalmatiska kusten ökade, även om det inte ännu hade byggts järnvägar söderut från hamnen Rijeka som Ungern styrde över. Däremot fanns det ett viktigt andra spår för transportförbindelser från hamnen Trieste till Wien.

Trots den ekonomiska tillväxten var fyra av fem kroatiska invånare jordbrukare, få av dem förmögna. Eftersom den största delen var småbrukare, var jordbruket inte så lönsamt. Endast 20 procent av de dalmatiska jordbrukarna var läskunniga, då i genomsnitt 60 procent av alla

Sydslaverna

är ett antal slaviska folk som talar sydslaviska språk. Till sydslaver räknas bosnier, bulgarer, kroater, makedonier, montenegriner, serber och slovener samt de mindre nationaliteter som hör ihop med dessa.

kroater kunde läsa. Produktiviteten och ekonomin växte i Slavonien, Dalmatien och Kroatien, men inte tillräckligt snabbt i förhållande till invånarantalet. I början av seklet emigrerade cirka sju procent av kroaterna från landet för att få bättre utkomster, främst till Nord- och Sydamerika.

I början av 1900-talet var Zagreb det administrativa centret. Cirka 60 procent av stadens invånare var etniska kroater. Det fanns många studerande och industriarbetare i staden. På 1910-talet, före det första världskriget, förväntade sig kroaterna samhällsreformer. Att hela befolkningen skulle delta i politiken var

en ny företeelse i början av 1900-talet runt om i Europa. Politiska partier baserade på etnisk identitet steg fram i områden som styrdes av Österrike-Ungern på sydöstra Balkanhalvön och ifrågasatte det rådande politiska systemet.

Under 1912–1913 stred kroaternas grannstat Serbien segerrikt i Balkankrigen och anslöt Kosovo samt norra Makedonien till sitt område efter att kriget upphört. Österrikes militärledning oroade sig över Serbiens position som ett eventuellt hot mot Österrike i Bosnien-Hercegovina. I Kroatien och Slovenien spred sig tanken om en större enhetlig stat för sydslaverna,

Arkivbild

Arkivbild

Kroaternas och serbernas koalitionsallians strävade efter samarbete. Journalisten Frano Supilo och advokaten Ante Trumbić verkade som ledare för koalitionen.

även om det inte uppstod enighet om dess form. Utmaningen för tänkandet som hade sydslavernas enhet som mål, den så kallade jugoslavismen, var det strukturella faktumet att Kroatien inte bedrev handel i omfattande skala med Serbien eller Bosnien-Hercegovina. Kroatiens, Slavoniens och Dalmatiens ekonomiska verksamhet och affärsverksamhet var kopplad till Österrike-Ungern.

Serberna och kroaterna i Kroatien strävade efter samhörighet med Dalmatien samt Kroatiens och Slavoniens medeltida trefaldiga kungadöme som förebild. En ny jugoslavism-rörelse skapades i Dalmatien på 1880-talet. Den anammade arvet från den tidigare illyriska rörelsen.

Kroaternas och serbernas koalitionsallians strävade efter samarbete. I den ingick flera politiska partier. Journalist Frano Supilo och advokat Ante Trumbić verkade som ledare för koalitionen. De strävade efter att förena Dalmatien samt Kroatien och Slavonien under ett styre. Supilo och Trumbić antog inte att serberna skulle godta den katolska tron eller dess ledning.

I stället var deras mål att ett gemensamt språk och en gemensam litteratur i framtiden skulle kunna förena de serber och kroater som bodde i Kroatien. Tanken var att man skulle kunna skapa bättre förhållanden för sydslavernas enhetlighet till exempel genom att publicera samma litteratur på de kyrilliska och latinska alfabeterna.

Enligt jugoslavismen hörde serberna och kroaterna till samma folk i Kroatien. Till exempel det Självständiga serbiska partiet som leddes av den karismatiska politikern Svetozar Pribićević anslöt sig också till denna koalition som vann 46 ledamotsplatser av 88 i parlamentet i valet år 1906. Under de snabba samhällsreformerna vid sekelskiftet hade det inte beviljats tillstånd för sammankallande av parlamentet, så detta var det första fria valet i Kroatien sedan 1870-talet.

Ungern utmanade kroaternas och serbernas koalition av språkpolitiska skäl och krävde att ungerska språket skulle användas i statens verksamhet och i utbildningen. Österrike igen tillät inte att Dalmatien

skulle anslutas till Kroatien och Slavonien. Koalitionen hamnade i konflikt med Österrike-Ungern, och under 1908–1910 avbröt Ungern parlamentets arbete flera gånger. Politiken var således rätt splittrad under decennierna före det första världskriget.

Det första världskriget

Inationalromantiken ingick intresset för revolutionär underjordisk verksamhet. De närmaste exemplen som inspirerade Balkanhalvön var de ryska revolutionära rörelserna och arvet från den franska revolutionen. De begränsningar som Österrike-Ungern ställde, såsom tidningscensuren, väckte intresset för förbjudna rörelser och även terrorism bland ungdomar som studerade i huvudstäderna i inlandet.

Det bodde många studerande i Zagreb, och en stor del av tidens kroatiska intellektuella studerade i Budapest, Graz och Wien. Till de revolutionära ungdomarnas tänkesätt hörde att betrakta framtiden som en utopi. I början av 1900-talet hörde att betrakta flera lönnmordsförsök innan en ung bosnisk serb som hörde till organisationen Unga Bosnien lyckades mörda kronprins Ferdinand av Österrike-Ungern i Sarajevo i juni 1914. Skotten i Sarajevo utlöste den så kallade julikrisen

mellan Österrike och Serbien, eftersom skytten tillhörde ett hemligt sällskap som stöddes av serber.

Österrike proklamerade krig mot Serbien i juli 1914 och därmed hade första världskriget brutit ut.

I kriget kämpade centralmakterna Österrike-Ungern, Tyskland, Bulgarien och Osmanska riket mot de allierade Serbien, Storbritannien, Frankrike, Ryssland, Förenta staterna, Italien, Grekland och Rumänien.

Det fanns många orsaker till kriget. Intelligentian studerade vid högskolor och tillägnade sig teorier om individers och grupperns självbestämmandeprinciper och -rätt. I verkligheten hade emellertid de individuella friheterna inte utvecklats och politiken kunde inte svara på utmaningen för tidsåldern genom att erbjuda tillräckliga lösningar för medborgarna. Med den ekonomiska tillväxten som drivkraft tävlade de europeiska stormakterna intensivt om kolonier vid sekelskiftet. Imperialismen mål drev stormakterna i konflikt med varandra. Diplomatin tidevarv, som hade sin guldålder på 1800-talet, var förbi.

I början av 1900-talet ingicks många gemensamma försvarsavtal och det utarbetades krigsplaner vilket omintetgjorde möjligheterna för den tidigare

Gavrilo Princip
(t.v.) sköt kronprinsen Franz Ferdinand av Österrike-Ungern (t.h.), dvs. skotten i Sarajevo. Det första världskriget bröt ut.

Arkivbild

Arkivbild

traditionella diplomatin. När man gick ut i det första världskriget trodde militärledningen och invånarna i många länder att kriget skulle vara över på några månader. Kriget varade emellertid till november 1918 och berörde alla sktorer i samhället. Kriget förändrade oåterkalleligt den europeiska konsten och kulturen.

Krigsoperationerna ledde till en ekonomisk kris, jordbrukarna höll inne med sina produkter och sände dem inte till städerna. I synnerhet i Dalmatien svalt folket. Kroaterna som hade stridit i kriget på Österrike-Ungerns sida kallade sig själva de gröna kadrerna och tog på eget

bevåg odlingsmarker av ägarna.

Under det första världskriget verkade ledarna för kroaternas och serbernas koalition, Frano Supilo (1870–1917) och Ante Trumbić (1864–1938), i landsflykt i den jugoslaviska kommittén. Deras mål var ett maktskifte efter kriget samt att sydslaverna skulle kunna bli självständiga. Kommittén ville representera kroaterna, serberna och slovenerna, och under 1915 blev London kommitténs verksamhetsort.

Den serbiska armén led stora förluster i kriget. År 1915 var armén tvungen att retirera via Kosovo och Albanien genom Balkanhalvön till ön Korfu. Endast cirka

hälften av armén överlevde och den återbeväpnade armén koncentrerades till staden Thessaloniki. Statsministern för den serbiska regeringen Nikola Pašić var beredd att acceptera ententens förslag om att en del av kusten vid Adriatiska havet i Dalmatien skulle överlämnas till Italien i slutet av kriget. Den jugoslaviska kommittén samtyckte till att den serbiska armén agerade i dess namn, trots att Supilo, en av ledarna för kroaternas och serbernas koalition avgick från kommittén.

På Korfumötet sommaren 1917 avtalade man om att grunda Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike under styret av den serbiska kungaslåkten Karađorđević. I detta kungarike skulle nationaliteterna ha sina egna autonoma områden.

Stjepan Radić, ledaren för Kroatiska bondepartiet motsatte sig att Kroatien skulle anslutas till kungariket och bad bland annat Förenta staternas president Woodrow Wilson om stöd för Kroatiska

republikens självständighet. I fredsförhandlingarna i Paris anslöts Istrien till Italien, och Benito Mussolinis fascistparti erövrade staden Rijeka år 1923.

Kroatien i det första Jugoslavien: Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike

De österrikisk-ungerska, ryska och osmanska rikena runt Balkanhälvön splittrades efter det första världskriget. Majoriteten av kroaterna understödde tanken om Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike. I kungariket skulle kroaterna i Dalmatien, Slavonien och Kroatien leva i en stat. En av den nya statens största utmaningar var att förena områdena Kroatien och Slovenien som ingått i Österrike-Ungerns ekonomiska nätverk med Serbiens ekonomi. Man förde även häftiga diskussioner om hur makten och gränserna inom Jugoslavien skulle indelas. Samhällspolitiken i kungariket var förhållandevis liberal och gynnade utvecklingen av en europeisk identitet.

Då kungariket uppstod var Zagreb med sina 74 000 invånare dess näst största stad. Fram till 1929 hade invånarantalet fördubblats till 185 000 invånare. Stadens arkitektur utvecklades i enlighet med den dåtida europeiska stilen med i synnerhet Wien och Otto Wagners stil som förebild. Kroatien bevarade sitt järnvägsnät till Österrike och Ungern. Efter kriget blev Zagreb den nya statens kommersiella centrum, där det under mellankrigstiden fanns cika 4 gången fler industriföretag än i Belgrad. Den kroatiska industrin återhämtade sig relativt snabbt och det fanns dubbelt så mycket kapital i de kroatiska bankerna som i Belgrad. Tillväxten av den kroatiska industrin understöddes på 1920-talet av affärsbanker som attraherade utländskt kapital huvudsakligen från Österrike och Ungern.

Grundlagen från 1921 koncentrerade makten till kungen, ministerierna i Belgrad och de serbiska politiska ledarna. I det parlamentariska kungariket skapades

Arkivbild

Stjepan Radić (1871–1928) grundade Kroatiska bondepartiet (1904) och var på 1920-talet en betydande politiker som krävde självstyre för Kroatien och strävade efter en federation för sydslaverna, där serberna och kroaterna skulle vara jämlika.

ett centraliserat parlament med en kammar, vilket är vanligt i små, enhetliga stater. Detta tillfredsställde emellertid inte dem som skapat jugoslavism-principen som drev sydslavernas självständighet eller dem som ville se Kroatien som en del av en federation i framtiden.

Under mellankrigstiden röstade man i huvudsak utgående från etnicitet i de val som ordnades. Kroatiska bondepartiet var det största kroatiska partiet. Även om Radić hade haft makten att bilda en majoritetsregering till exempel i valet 1923, bildades regeringen slutligen av Nicola Pašić, premiärministern för Serbien samt Svetozar Pribićević, ledaren för Självständiga serbiska partiet. Då Radić var undervisningsminister under en kort period i mitten av 1920-talet startade han också undervisning av Kroatiens historia vid universitetet i Zagreb.

Upphävning av grundlagen 1929 och det autoritära Jugoslavien

Enigheten om principerna för statsförvaltningen resulterade ofta i bråk i *skupština*, parlamentet, i slutet av 1920-talet. Radić från Bondepartiet mördades i parlamentet år 1928. Han sköts av montenegrinska Pašić, ledamot i radikalpartiet.

Den parlamentariska polariseringen och våldet i kungarikets parlament ledde till att parlamentet och grundlagen upphävdes år 1929. Alexander, kung av Serbien, gav landet åter namnet Jugoslavien och skapade en autoritär förvaltning i syfte att åstadkomma en enhetligare stat.

Alexander slopade kungarikets 33 provinser och grundade i stället nio delar. Den nya staten omfattades av censur och utbildningen förnyades. Samma år började den världsomfattande ekonomiska depressionen, och priserna på internationella jordbruksprodukter sjönk. Tillgång till västerländskt kapital, som skulle ha behövts för industrins tillväxt, försvårades. I synnerhet led de kroatiska bankerna, vars kapital huvudsakligen kom från mellaneuropeiska källor. Staten klarade sig emellertid relativt väl från depressionen.

När kungen bildade staten Jugoslavien, togs Svetozar Pribićević, ledaren för självständighetspartiet, till fånga med stöd av skyddslagen och landsförvisades 1931. Den kroatiska politikern Vladko Maček blev ledare för Bondepartiet. Även han beskylldes för terrorismplaner, även om han inte representerade revolutionärt extremt tänkande eller terrorism. Maček satt dock i fängelse under åren 1933 och 1934.

Som partiledare koncentrerade han sig på att bygga upp bondepartiet samt sökte autonoma rättigheter åt Kroatien i Jugoslavien. Trots Mačeks moderata linje ledde den kungliga diktaturen till att flera extrema rörelser uppstod både inom hela Jugoslavien och i Kroatien. Bland dessa var den kroatiska revolutionära organisationen Ustaša, vars namn syftar till upp-

Vladko Maček (1879–1964) var ledare för Kroatiska bondepartiet mellan 1928 och 1964, trots att han levde i exil efter det andra världskriget.

ror, beryktad. Rörelsen leddes under den jugoslaviska tiden av en liten grupp kroater i exil i Italien, och den stödde sig på ett internationellt nätverk av emigranter. Ustašas mål var att störta kung Alexander och förintaga den jugoslaviska staten. Rörelsen leddes av Ante Pavelić som i slutet av 1920-talet sökte kontakter bland ledarna för det fascistiska Italien. Ustaša grundade ungdomsföreningar och utbildade några hundratal aktivister. Rörelsen appellerade till en rasistisk världsbild och beskyllde serberna för orättvisor.

En medlem av Ustaša mördade kung Alexander 1934 i Marseille. Fram till 1938 leddes Jugoslavien av den serbiska politiker Milan Stojadinovićs regeringskoalition, även om Maček frigavs från fängelset efter mordet på kungen.

År 1935 undertecknade Jugoslavien ett avtal med Vatikanstaten som gav undervisningsbefogenheter åt katolska skolor. Syftet var att få fler kroater att understöda Jugoslavien, men det var också en negativ reform för bonderörelsen som hade sin grund i sekulära värden. Förutom detta rasade exporten av cement som tillverkades i Dalmatien och trävaror som tillverkades i Kroatien. Jugoslavien hade enligt Nationernas Förbunds krav upphört med utrikeshandeln med Italien då landet erövrade Etiopien 1935, vilket ledde till att ekonomin på den dalmatiska kusten led.

Kroatien får en ställning som federation i Jugoslavien

Den politiska återvändsgränd ledde år 1939 till ett kompromissavtal som gav Kroatien en ställning som federation i den i övrigt centraliserade jugoslaviska staten. Enligt avtalet administrerade Kroatien också sin egen budget. Till Kroatien hörde också Dalmatien, Dubrovnik och Vukovar. Kroatien hade 4,4 miljoner invånare, varav 866 000 var serber.

Tyvärr gjordes kompromissen mycket sent, endast en vecka innan Hitler startade det andra världskriget. Italien

hade redan erövrat grannlandet Albanien på våren 1939. Kroatiens ställning i den jugoslaviska staten förblev osäker fram till 1941, då det andra världskriget började även i Jugoslavien.

Det andra Jugoslavien: det andra världskriget och Kroatien

Den första antikommunistiska jugoslaviska staten försökte aktivt undvika en militärallians med Nazityskland före det andra världskriget. Därför ingick Jugoslavien 1936 ett avtal med det utrikespolitiskt aggressiva grannlandet Italien som leddes av Benito Mussolini och anslöt sig tillsammans med Bulgarien, Grekland och Turkiet till en försvarspakt för Balkan 1938.

Det andra världskriget startade på hösten 1939 mellan axelmakterna Italien, Tyskland och Japan samt de allierade Frankrike, Storbritannien och Sovjetunionen. Då ingick Jugoslavien diplomatiska förbindelser även med Sovjetunionen

Arkivbild

Ustaša-rörelsen utgjordes under den jugoslaviska tiden av en liten grupp kroater som levde i exil i Italien. Rörelsen leddes av Ante Pavelić.

Balkanhalvön under andra världskriget

efter att Tyskland erövrat Frankrike våren 1940. Bland Jugoslaviens grannländer anslöt sig Ungern samma år till axelmakterna, och Bulgarien och Rumänien år 1941. Mussolini erövrade Grekland.

Storbritannien som redan då stred mot axelmakterna i Nordafrika skickade divisioner till norra Grekland. Jugoslaviens som under det andra världskriget var omringat av strider var till slut tvunget att underteckna ett avtal med axelmakterna.

Alliansen med axelmakterna ledde emellertid omedelbart till en militär statskupp i Belgrad, där Jugoslavien hade

styrts av en förmyndarregering, och prins Paul störtades. Statskuppen i huvudstaden fick stöd också av dem som fortfarande motsatte sig kompromissavtalet från 1939, där Kroatien hade beviljats ställning som federation och det hade skapats ett enhetligt område för Kroatien som kallades banovina. Medborgarna i Belgrad understödde den militära statskuppen med slagorden ”snarare krig än ett avtal, hellre döden än slaveri”. Händelserna i staden förstörde Tysklands plan om att erövra Balkanhalvön utan strider före sitt planerade anfall mot Sovjetunionen. När Belgrad gjorde uppror mot de tre mak-

ternas avtal påbörjade de tyska trupperna erövringen av Jugoslavien i början av april 1941.

Nazityskland förde i juni ett tio dagar långt blixtkrig mot Jugoslavien, vilket förstörde statens grundstrukturer. Staten delades i många olika områden mellan Bulgarien, Italien, Tyskland och Ungern. Den så kallade Oberoende staten Kroatien utropades under den högerextrema Ustaša-rörelsens styre. Rörelsen förkunnade att en självständig stat hade uppstått redan innan Jugoslavien officiellt hade kapitulerat. Tyskland och Italien erkände staten som leddes av Ante Pavelić, ledare för Ustaša.

Vladko Maček, ledaren för bondepartiet – det största politiska partiet i Kroatien – skulle inte ha samtyckt till att bli ledare över staten under Nazitysklands styre. Partiet hade också under mellankrigstiden betonat att Kroatien borde hitta en autonom ställning hellre som en del av Jugoslavien än utanför.

Ett enhetligt Jugoslavien skulle inte ha tjänat det syfte som axelmakterna hade för erövringen av området. Eftersom landet inte hade en demokratiskt vald politisk ledare, saknade staten inre trovärdighet. Den största delen av Bosnien-Hercegovina anslöts till det fascistiska, självständiga Kroatien. På det sättet skapades det så kallade Storkroatien. Medjimurje, den norra delen av Kroatien, överläts däremot åt Ungern och Dalmatien åt Italien, vilket Pavelić gick med på. Serbien vars storlek krympt styrdes av Tyskland.

Det andra världskriget och inbördeskriget

Det andra världskriget var kaotiskt i Jugoslavien. Nazityskland tog länder i besittning så snabbt att det inte var möjligt att bygga upp en konsekvent administration, vilket Nazityskland inte ens hade som mål i sina krigsplaner. Adolf Hitler hade antagit att kroaterna skulle gå över på Nazitysklands sida då det anföll Jugoslavien. Den största delen

av befolkningen gjorde emellertid inte det.

Kroatien styrdes tillsammans med Pavelić på ett betydande sätt av den tyska armén, vars SS-trupper agerade självständigt inom staten. Tyskland ledde det fascistiska Kroatiens utrikespolitik, och dess invånare var rädda för de lokala polisstyrkorna som lydde under Pavelić. Rasism hörde till Nazitysklands förvaltningskultur också i Kroatien. Enligt den nazistiska ideologin var vissa etniska grupper renare och närmare den ansedda ariska rasen än andra. Enligt Ustaša-rörelsens föreställning var serberna en lägre stående ras. Dess mål var att rensa Oberoende staten Kroatien från andra etniska och religiösa grupper inklusive serber, judar och romer. Ustaša-rörelsen proklamerade att en tredjedel av Kroatiens 1,9 miljoner serber skulle utvisas, en tredjedel skulle tvingas att konvertera till den kroatiska katolska tron och en tredjedel skulle dödas. Rörelsen uppnådde i huvudsak sitt mål under kriget.

Ustaša-trupperna började utvisa etniska grupper efter att den tyska ockupationen började och förbjöd användningen av det serbiska språkets kyrilliska alfabet. Judarna tvingades bära en gul stjärna på sina kläder som i Nazityskland. Tusentals serber dödades redan under krigets första månader. Cirka 90 000 människor dog i det ökända koncentrationslägret Jasenovac i Kroatien under 1941–1945.

Ustaša-rörelsen trodde på Kroatiens tusentals år gamla historiska band till

Skupština

Parlamentet för Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike under mellankrigstiden, blev senare namnet på Serbiens parlament.

Oberoende staten Kroatien

Namnet på den fascistiska staten som existerade under andra världskriget var Oberoende staten Kroatien, på kroatiska Nezavisna Država Hrvatska och på engelska Independent State of Croatia.

Mamman till Josip Broz Tito (1892–1980) som föddes i byn Kumrovec var sloven och pappan kroat. På bilden poserar Tito som marskalk av Jugoslavien på 1940-talet.

Vatikanstaten i Rom. Kroatiens katolska kyrka önskade Oberoende staten Kroatien välkommen, men ledarna för kyrkan verkade inte å Ustašas mördarkampanjs vägnar. Även om kyrkan leddes av den nationalistiska ärkebiskopen Alojzije Stepinac, deltog kyrkan inte i omfattande grad i förödelserna i Kroatien under andra världskriget.

Jugoslaviens kommunistparti som leddes av Josip Broz Tito hade i slutet av 1920-talet förespråkat en internationell socialistisk revolution. Enligt detta tänkesätt borde Kroatien ha utträtt ur Jugoslavien som leddes av det imperialistiska Serbien och där kapitalisterna exploaterade arbetarna. Fram till 1940 innan kriget bröt ut hade Kroatiens kommunistparti cirka 8 000 och Ustaša-rörelsen cirka 2 000 medlemmar.

Under det andra världskriget stred kommunistpartiets partisantrupper ledda av Tito såväl mot naziokupationen som i inbördeskriget. I inbördeskriget deltog förutom kommunisterna även Ustaša-rörelsen och den serbiska antikommunistis-

ka, halvmilitära och nationalistiska Četnik-rörelsen som försvarade monarkin. Under kriget talade partisanerna för att det skulle bildas ett socialistiskt Jugoslavien.

Inom Jugoslaviens vapenmakter hade sedan 1940 funnits en partisangrupp som kallades Četnik och vars syfte var att skydda staten mot rebellrörelser i hemlandet och mot externa hot. Till dessa hörde enligt tolkningen förutom Ustaša-trupperna också de ungerska minoritetsgrupperna i Vojvodina,

makedonierna med bulgariska sympatier och kosovoalbanerna. Från och med 1941 pågick i Jugoslavien både ett inbördeskrig mellan tre parter och kriget mot axelmakterna.

De rojalistiska četnici leddes av serb-nationalisten och den före detta försvarsministern Dragoljub "Draža" Mihailović. Rörelsen strävade efter att omskapa den jugoslaviska staten som skulle ledas av kungen av Serbien och domineras av serberna. Mihailovićs taktik var att vänta på att de allierade trupperna skulle komma till Jugoslavien samt på stormakternas ockupation, och att strida mot inhemska motståndare under väntan på befrielse. Rörelsen fick i början av kriget stöd bland annat från Storbritannien som Serbien var allierat med under det första världskriget.

När Tysklands erövring av Sovjetunionen framskred och axelmakternas satsning inom området försvagades, började partisanerna och četnici strida allt häftigare mot varandra. De tyska trupperna fokuserade på att skaffa råämnen för gruvindustrin i Kroatien och skicka dem

vidare åt naziarmén. Partisanerna som leddes av Tito fick en stark position i de bosniska bergen fram till 1943.

Partisanerna och četnici mäter sina krafter

Partisanerna hade retirerat från Serbien, där bönderna föredrog Mihajlović. De visste inte mycket om den kommunistiska ideologin och partisanledaren Tito kändes främmande för dem. Tito bildade fem chockbrigader med cirka ett tusen skoningslösa partisaner. För dem hade antalet civila offer knappt någon betydelse i kriget mot fienden. Till de krigstida legendariska partisanberättelserna hörde till exempel brigadernas ryktbara vandring på 200 kilometer i de bosniska bergen. En annan omtalad händelse var striden på sommaren 1943, då partisanerna blev omringade av nazitruupper i dalen Sutjeska i Bosnien. De befriade sig från tyskarnas händer med en heroisk snillrikhet och viljekraft.

När Italien kapitulerade för de allierade i september 1943, styrde trupperna som allierat sig med de fascistiska axelmakterna fortfarande en stor del av Kroatien. Landet hade således inte ännu

befriats, utan inbördeskriget som pågått i det splittrade Jugoslavien fortsatte. En stor del av italienarnas vapen hamnade i händerna på Titos kommunistiska partisantrupper och hjälpte dem i striderna mot četnici. Storbritanniens ledning beräknade då att partisanerna var på väg att uppnå en ledande ställning i de militära operationerna och skulle vara effektivare mot Nazityskland än četnici och ställde sig därför bakom partisanerna.

Partisanerna fick understöd på landsbygden under 1943–1944, när invånarna var mottagliga för rörelsen som talade om en ny slags framtid. Även om partisanerna inte var tungt beväpnade och deras armé aldrig på allvar kunde mäta sina krafter med Nazityskland, var partisanerna ändå segerrika i kriget. Exilregeringen åtnjöt inte stort förtroende under hela kriget.

Sovjetunionen befriade Jugoslavien från extern ockupation då Röda armén gjorde en sväng via Belgrad på väg mot Berlin i slutet av 1944. Partisanerna tog snabbt över makttomrummet och besegrade četnici. Röda armén stannade inte kvar för att ockupera Jugoslavien. Tito mötte Winston Churchill i Italien, tog över makten i Belgrad och partisanerna grundade en expeditonsregering. I slutet av 1944 hade kommunistpartiet endast cirka 140 000 medlemmar i en stat med cirka 15 miljoner invånare.

Det andra världskriget slutade i maj 1945. Inbördeskriget och det andra världskriget krävde över 1,7 miljoner dödsoffer i Jugoslavien under 1941–1945.

Det socialistiska Jugoslavien med enpartisystem

Jugoslavien var en av segrarstaterna i det andra världskriget, så de allierade utsåg ingen övervakningskommission. Våren 1945 dödade Jugoslaviens kommunistledning tusentals människor som eventuellt misstänktes vara motståndare till dess styre. Mihajlović fängslades och dömdes till döden, ärkebiskop Stepinac

Arkivbild

Dragoljub "Draža" Mihailović (1893–1946) var en rojalistisk četnici och försvarsminister i Kungariket Jugoslavien.

dömdes till fängelse. De nationalistiska rörelserna både i Kroatien och Serbien led avsevärda förluster då det kommunistiska Jugoslavien uppstod.

Först styrdes Jugoslavien av en förmyndarregering på tre personer med en kroatisk, en serbisk och en slovensk politiker. Församlingen som stiftade grundlagen hade emellertid en sammansättning med kommunist sympatier. Folket röstade för sammansättningen på hösten 1945. Följande år skapade den nya grundlagen Demokratiska Federationen Jugoslavien med enpartisystem.

Federationen Jugoslavien bildades

av Kroatien, Serbien, Slovenien, Bosnien-Hercegovina, Montenegro och Makedonien. Syftet med den nya staten var att vara ett antifascistiskt land. Belgrad blev huvudstad. Zagreb kunde inte bli huvudstad i den nya staten efter att Ustaša-rörelsen hade styrt sina förordelser därifrån. Bosnien hade varit en viktig bas för partisanrörelsen under kriget, men trafikförbindelserna till dess huvudstad Sarajevo var för dåliga för att det skulle kunna fungera som Jugoslaviens huvudstad.

Brytningen mellan Tito och Stalin

Vändningen som definierade strukturen för den jugoslaviska staten skedde tre år efter att kriget tagit slut år 1948, när det kom till en brytning mellan Tito och Stalin. Jugoslaviens högsta politiska ledning, som förutom kroatien Tito omfattade den slovenska utrikesministern Edvard Kardelj, chefen för den serbiska hemliga polisen Aleksandr Ranković och den montenegrinska ideologen Milovan Đilas, hade planerat bygga en stat med enpartisystem noggrant enligt Sovjetunionens konstitution från 1936. Stalin uteslöt emellertid Jugoslavien från Kominform år 1948. Landet förblev en stat med enpartisystem, men utanför den kommunism som styrdes av Sovjetunionen.

Det fanns många orsaker till brytningen. Efter det andra världskriget hade Stalin strävat efter att följa procentavtalet som han ingick med sina allierade i väst. Enligt procentavtalet skulle Sovjetunionen få 90 procents inflytande i Rumänien och 75 procents inflytande i Bulgarien, när däremot Storbritannien skulle få 90 procents inflytande i Grekland och Ungern. Jugoslaviens ledning ansåg emellertid inte att det var nödvändigt att respektera synvinkeln i Stalinavtalet.

Däremot sände Tito vapen till partisanerna som stred i Greklands inbördeskrig. Jugoslavien fortsatte gränstvisten om staden Trieste med Italien efter freden 1945 och kritiserade kraftigt Förenta staterna och Storbritannien. Jugoslaviens vapenmakter sköt ner flera amerikanska transportflygplan 1945–1948 över Trieste 1945–1948.

Många östeuropeiska kommunister

De fem mest betydelsefulla kroatiska kommunisterna

Vladimir Bakarić
Savka Dabčević Kučar
Milka Planinc
Stipe Šuvar
Josip Vrhovec

Kominform

Kommunistiska Informationsbyrån, vars syfte var att koordinera kommunistiska partiers internationella samarbete.

beundrade Tito och partisanerna, vilket Stalin och de sovjetiska kommunisterna inte gillade. Ur Titos synvinkel hade partisanerna väntat under kriget på väpnat stöd från Röda armén, men det kom inget stöd. För de jugoslaviska kommunisterna var det att Sovjetunionen i verkligheten inte skulle ha haft råd med det inte en tillräcklig orsak. Partisanerna var den enda kommunistiska inhemska armén som hade befriat sitt land från kriget och ansåg sig ha förtjänat en självständig ställning i förhållande till Sovjetunionen efter kriget.

I efterdyningarna av brytningen fick Jugoslaviens ledning, som blivit föremål för Sovjetunionens handelsblockad och onåd, på nytt motivera för sina medborgare och det internationella samfundet – inklusive tidigare kolonier som nyligen blivit självständiga – varför Jugoslaviens kommunistiska enpartisystem trots detta var ett kapabelt statsskick, en ny variation av den kommunistiska staten med enpartisystem.

Som grundpelare för den jugoslaviska staten skapades arbetarnas självstyre som baserade sig på ekonomin, principen om broderskap och enighet mellan olika etniska grupper samt goda utrikespolitiska relationer till så många stater som möjligt. Ur den sist nämnda principen växte senare Alliansfria rörelsen som från och med 1961 leddes av Tito och Egyptens president Gamal Abdel Nasser.

Jugoslavien hade ständig representation i närmare hundra ambassader och dessutom otaliga representationer runt om i världen. Ideologin om att Jugoslavien varken hörde till den västra eller östra alliansen fick synlighet då kolonialväldet började förfalla under efterkrigstiden. Den internationella synligheten förbätt-

Vladimir Bakarić (1912–1983) (t.v.) organiserade under kriget partisanverksamhet och blev efter det en av sin tids mest inflytelserika politiker i Kroatien.

rade Titos ledande ställning i hemlandet. Inom kulturen uppnåddes goda resultat; den bosniska kroatens Ivo Andrićs roman *Bron över Drina* som författaren hade skrivit under kriget gavs ut 1945, och författaren fick Nobelpriset i litteratur 1961.

Myterna från partisanstriderna och ekonomiskt stöd från västländerna förstärkte staten. Myter skapades tidigt till exempel i filmer. Redan 1947 spelades en av Jugoslaviens populäraste filmer, *Slavica*, in. Det är en berättelse om en hjältinga som gömmer en båt undan italienska ockupationstrupper vid den dalmatiska kusten i Kroatien och som till slut räddas av partisaner. Under kalla kriget hade Jugoslavien den största ständiga armén i Europa, över 600 000 soldater.

Stöd från västländerna

Det västerländska ekonomiska stödet som huvudsakligen erbjöds av Förenta staterna började strömma till Jugoslavien 1950 och nådde sin höjd 1953, då Stalin avled. År 1951 fick Jugoslavien mathjälp av Förenta staterna värd sammanlagt 32 miljoner dollar och cirka hundra miljoner dollar i Marshallhjälp. Förenta staterna, Frankrike och Storbritan-

nien bildade 1952 en vänskapsgrupp för Jugoslavien, vars stöd lappade Jugoslaviens underskott i handelsbalansen och instabila betalningsbalans under de följande åren. Förenta staternas direkta ekonomiska stöd upphörde i början av 1960-talet, då stödet ersattes av lån från Världsbanken, på en totalsumma som uppgick till cirka fyra miljarder dollar. Förenta staterna fortsatte att stödja Jugoslavien, som var den första kommunistiska staten som lösgjorde sig från Sovjetunionen, trots att Jugoslavien började sälja produkter från den tunga industrin till Sovjetunionen i mitten av 1960-talet. Förenta staterna beviljade också bidrag och lån för sammanlagt 1,75 miljarder dollar åt Jugoslavien under 1953–1964. Detta garanterade Jugoslavien en ekonomisk balans på 1960-talet, och även en kraftig industrialiseringsperiod som genomfördes allra kraftigast i Kroatien.

Zagreb centret för industrialisering och urbanisering

Zagreb och dess förorter blev centrum för Jugoslaviens industri. I stadsdelen Žitnjak byggdes ett industrikvarter, där det tillverkades kemikalier, elektronik och maskindelar. Runt staden

Zagreb utvecklades ett industriellt makro-område som omfattade städerna Varaždin, Karlovac och Sisak i närområdet. År 1961 sysselsatte industrin 15,4 procent av Kroatians invånare, men redan år 1971 till och med 24,1 procent.

En av de största fabrikererna var porslinsfabriken Jugokeramika som var belägen i staden Zapresic och hämtade den nya tidens industriella design till Kroatien. Den största delen av designerna var kvinnor. Fram till 1958 hade invånarantalet i Zagreb ökat till 585 000 invånare, vilket bara var knappt 100 000 färre än i huvudstaden Belgrad.

Medelklassen växte snabbt på 1960-talet. Det nya Jugoslavien behövde ny design. Det fanns mer konsumtionsvaror i landet än i Östeuropa i genomsnitt. Fabriken Zagrebacka industrija tillverkade den första mopeden, med namnet Moped, till försäljning år 1956. Radioindustrija Zagreb började tillverka TV-apparater år 1960. År 1967 fanns det en TV per femton invånare i Kroatien när däremot grannlandet Italien hade en TV per sju invånare. När det på 1960-talet i Kroatien fanns en bil per 272 invånare, hade antalet på 1970-talet stigit till en bil per 28 invånare.

Kalla kriget

Jugoslavien växte på många sätt till ett socialpolitiskt framstegsvänligt samhälle. År 1968 var de anställdas minimisemester i Jugoslavien 14 dagar, när den i Finland uppgick till 18 dagar. Också antalet arbetstimmar var i genomsnitt lika stora i Jugoslavien och Finland 1966, då man arbetade i genomsnitt 42 timmar per vecka i Jugoslavien och 42,1 timmar i Finland.

Det ordnades många folkfester i landet, till exempel Dubrovniks sommarfestival som ordnades för första gången sommaren 1948 samt Pula filmfestival som ordnades i en utomhusarena från och med 1955. Till dessa evenemang kom det besökare från de olika delrepublikerna.

Konsten och arkitekturen, i synnerhet

grafiken, blomstrade i det efterkrigstida Kroatien. Zagreb radio inledde sina sändningar 1956. År 1964 grundade en grupp marxistiska filosofer i Zagreb tillsammans med kända filosofer från Belgrad en arbetsgrupp och en tidskrift kallad Praxis, vars syfte var att debattera en ny slags marxism. Gruppen ordnade sommarskolor på ön Korčula. Kända, internationella vänsterintellektuella såsom Erich Fromm, Jürgen Habermas, Leszek Kołakowski och Herbert Marcuse deltog i sommarskolorna. Medborgarna fick också resa fritt och behövde inte visum för att lämna landet. Jugoslaverna kunde således arbeta som gästarbetare till exempel i Väst Europa. Under oljekriserna på 1970-talet förbjöd Tito resor utomlands under några år. Det kom utländska turister till Jugoslavien, och i synnerhet till Kroatians kust. Antalet utländska turister ökade markant i Kroatien: år 1955 kom det 288 000 turister, 1965 hela 2 378 000.

Samhället hade också en annan sida. Statsledningen tog politiska fångar bland människor som den misstänkte utmana ledningen för statens enda parti. Fångar placerades i arbetsläger, varav det mest kända låg på ön Goli Otok. Staten lät mörda högre tjänstemän om de misstänktes vara revolutionära. Detta blev till exempel den kroatiska kommunistledaren Andrija Hebrangs öde 1949, då Stalin antog att denne skulle vara en eventuell efterträdare till Tito. Hebrang misstänktes för att ha motarbetat Jugoslavien och beskyldes ogrundat för samarbete med Ustaša under kriget.

Den mest kända bland de politiska fångarna var emellertid Milovan Đilas som hörde till Titos nära inre krets och som ansåg att Jugoslaviens styrande parti vid 1960-talet hade blivit monolitiskt samt uppnått monopolstatus. Đilas kritiserade det att Titos makt och partiet hade skapat en ny privilegierad makthavande klass. Han kritiserade Titos lyxiga livsstil som bland annat omfattade exotiska djur som skaffades till tjänstebostaden i Belgrad

Milovan Đilas var Titos högra hand redan under partisankriget, men hamnade i onåd efter att ha kritiserat Tito.

Arkivbild

från Afrika, samt semestrar då presidenten seglade tillsammans med internationella filmstjärnor såsom Sophia Loren. Đilas avskedades från partiet 1954.

En nationell fråga

Jugoslaviens kommunistiska strukturer avvek avsevärt från strukturen i Sovjetunionen. I Sovjetunionen var makten koncentrerad till pyramidtoppen, i Jugoslavien fanns det sex pyramider och makten var koncentrerad till delrepublikerna. Enligt en lag som stiftades 1950 skulle arbetarnas sammanslutningar, inte enstaka ledare, administrera affärsföretagen.

Enligt grundlagen från 1953 blev Tito president. Han var den viktigaste politiska makten i staten. Det stiftades ännu två nya grundlagar för Jugoslavien, åren 1963 och 1974. I statsförvaltningen pågick också ständigt en liten organisationsreform som mångdubblade problemen i förvaltnings-systemet vars själva grunder var komplicerade. Tito fortsatte som president ända fram till sin död år 1980.

Tito trodde att nationalitetsfrågan skulle förlora sin betydelse i takt med socialismens utveckling i det mångkul-

turella Jugoslavien. Trots det sociala umgänget välldes problemen förknippade med nationalism åter upp till ytan i slutet av 1960-talet. Det hade uppstått stora skillnader i levnadsstandarden mellan delrepublikerna. Jugoslavien hade inte lyckats med att skapa en självständigt framgångsrik ekonomi, delvis för att dess ekonomi varken var en fri marknadsekonomi eller ett statsstyrt system, utan en mellanform av dessa två. Fram till slutet av 1960-talet orsakade överinvesteringar och löneförhöjningar utan förbättrad produktivitet en hög inflation. Dessutom stöddes produktiviteten med utländska lån. I Jugoslavien korrigerades ekonomins obalans med små ändringar, såsom genom att avstå från prisregleringen samt att delvis befria utrikeshandeln.

Statsledningen prioriterade grundandet av tung industri i mindre utvecklade delrepubliker. En orimligt stor del av kapitalet som uppstått av den ekonomiska tillväxten riktades till landskapet Kosovo inne i Serbien samt till delrepublikerna Makedonien och Montenegro. Så förlorade de rikare delrepublikerna, såsom Kroatien och Slovenien, en betydande del av sin förmögenhet. De direkta investe-

ringarna med statsgaranti till Kosovo, Makedonien och Montenegro vände emellertid inte på utvecklingen. Endast i Kroatien och Slovenien ökade inkomsterna per invånare. År 1950 var inkomsterna per invånare tre gånger så stora i Slovenien som i Kosovo, år 1960 var de till och med fem gånger så stora.

Nationalekonomin ökade som kraftigast i Kroatien och Slovenien som befann sig nära Italiens och Västtysklands marknader. Debatt om ekonomin hade i Jugoslavien alltid förts mellan dem som trodde på en centralstyrd planering av ekonomin och dem som trodde på marknadsekonomi. På 1960-talet debatterades det huruvida landets ekonomi borde vara centraliserad eller nationellt styrd av delrepublikerna.

I och med att Jugoslavien började moderniseras på 1960-talet närmade de nationalistiska åsikterna sig åsikterna hos de ekonomiforskare som trodde på marknadsekonomi. Ekonomer i synnerhet i Zagreb ansåg det vara nödvändigt att liberalisera statens centraliserade ekonomi som krävde allt mer resurser. De försvarade konkurrensen och konkurrensutsättning av den inre marknaden. Syftet var att förbättra produktiviteten, men inte att störta staten.

Ekonomisk liberalism fick fotfäste i Jugoslavien. Antalet direkta investeringar i industrin och företagen som garanterats av staten i de fattigare områdena – till landskapet Kosovo inom Serbien samt delrepublikerna Makedonien och Montenegro – minskade från 60 procent till cirka 16 procent fram till 1968. Tito verkade vara mer rädd för serbernas dominans än för nationalism. Ett decentraliserat banksystem som grundade sig på delrepublikerna fick en viktigare ställning. Man kan också säga att det inte längre fanns en enhetlig jugoslavisk ekonomi på 1960-talet.

Den ekonomiska tillväxt som skett i Jugoslavien efter andra världskriget hade sinat till 1968 och arbetslösheten ökade.

© Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo

Miko Tripalo (1926–1995) blev ledare för Kroatiens kommunistparti tillsammans med Savka Dabčević-Kučar och Pero Pinker i slutet av 1960-talet. Denna kommunisttrio trodde på ekonomisk decentralisering. Tripalo gick inte med på att kväsa studentdemonstrationerna som uppstod vid Zagrebs universitet 1971 och som var en del av Kroatiska våren-rörelsen. Studerandena krävde ekonomisk liberalism och föreslog i sina provocerande slogans en egen plats för Kroatien i FN. Tito krävde att Tripalo skulle utträda ur partiet då han rensade partiet från reformvänliga krafter. Rörelsen efterlämnade ett starkt arv, och i dag finns ett betydelsefullt **Miko Tripalo-forskningscenter** i Zagreb. I styrelsen sitter bland annat Kroatiens president Ivo Josipović (2010–) och den tidigare presidenten (2000–2010) **Stipe Mesić**.

Den politiska reformismen tog sig uttryck i utnämningar till tjänster. Man önskade reformvänliga politiska ledare, såsom serben Marko Nikežić som utsågs till utrikesminister 1965.

Kroatiska våren

Under 1971–1972 uppstod rörelsen Kroatiska våren, som krävde ekonomisk och politisk liberalism, vid Zagrebs universitet. I rörelsen deltog många ungdomar och personer inom intelligentian. Ledarna för det kroatiska kommunistpartiet Savka Dabčević-Kučar och Miko Tripalo krävde att delrepubli-

Savka Dabčević Kučar (t.v.) och Miko Tripalo var viktiga reformvänliga partiledare på 1970-talet. Deras liberalism drev dem emellertid i schism med Tito (t.h.).

ken Kroatien borde få en större andel av federationen Jugoslaviens utrikesvalutainkomster än tidigare.

Den reformvänliga intelligentian som ledde det kroatiska kommunistpartiet i början av 1970-talet hade också en uppfattning om hurdan intern maktfördelning som skulle vara rättvis inom federationen: kommunistpartiet, organisationerna och bankerna borde vara självständigare.

Samtidigt lyckades nationalistterroristerna, som siktade på självständiga rättigheter för Kroatien och som inte hade någon kontakt med rörelsen Kroatiska våren, med enstaka terrordåd utanför Jugoslavien; bland annat mördades Jugoslaviens ambassadör i Stockholm i april 1972.

Kroatiska våren följdes till slut av en utrensning som riktades mot nationalister, industriledare och journalister i de olika delrepublikerna. Detta visade att det jugoslaviska styret var inkapabelt att skapa en integrerad, enhetlig och multinationell stat. Tito avskedade de reformvänliga kommunisterna från sina tjänster i Serbien och Kroatien samt Dabčević-Kučar och Tripalo från det kroatiska kommunistpartiet. De bokför-lag som hade stött Kroatiska våren och

som gett ut publikationer på kroatiska stängdes. Avspänningen hade samtidigt börjat i Europa, och förberedelserna inför Konferensen för säkerhet och samarbete i Europa (KSSE) hade inletts under ledning av Urho Kekkonen.

Krigen i Kroatien och Bosnien

Tuđman och Milošević

I Kroatien fanns det i början av 1990-talet tre ledande politiska teman: nej till Jugoslavien, nej till kommunismen och ja till Europa. Det första flerpartivalet i landet ordnades år 1990 och folkomröstning om självständighet 1991. Bland de röstberättigade röstade 93 procent för självständighet. Det nationalistiska, kristdemokratiska partiet Kroatiska demokratiska unionen (HDZ) vann det första valet. Partiet ledde de sex första regeringarna i det självständiga landet under 1990–2000. Partiets ledare och grundare Franjo Tuđman valdes till landets första president, och han fortsatte i tjänsten fram till sin död år 1999.

Kroatiens grundlag från 1990 gav presidenten en omfattande bestämmanderätt, och landet fick ett enkammarparlament som kallas sabor. Tuđman hade stridit bland partisanerna i det andra världskri-

get, men på 1960–70-talen blev han en nationalistisk historiker som motsatte sig kommunismen. Tuđman publicerade många historieböcker och övriga publikationer som inte var betydelsefulla som separata publikationer, som till exempel definierade en del av muslimbefolkningen i Bosnien etniskt som kroater. På så vis kunde man anse att delar av Bosnien eventuellt borde tillhöra Kroatien, dit den kroatiska fasciststaten hade anslutit dem under det andra världskriget.

På 1970-talet var Tuđman tidvis fängslad. På 1980-talet besökte han kroater som efter andra världskriget flyttat från Kroatien till väst och talade till exempel i Washington om att serberna tillhörde en annan kultur som eventuellt också var av annat värde än kroaternas kultur. Denna synpunkt väckte oro bland många sakkunniga och diplomater som följde situationen i området.

Tuđman förespråkade Kroatiens självständighet och flerpartipolitiken och motsatte sig kommunism. Som statschef och den första presidenten utvecklades han till en älskad fadersfigur i 1990-talets Kroatien. Många trodde och litade på hans ledarförmåga, den största delen av befolkningen understödde ju självständigheten.

I början av 1990-talet påminde man i de serbiska medierna om Kroatiens fascistiska statsledning under det andra världskriget. Med uppfattningen om kroater som anhängare av fascism under det andra världskriget skapade man rädsla för att grymheterna som skedde under det andra världskriget skulle kunna upprepas i Kroatien och Serbien. Misstro inför framtiden fick många i Kroatien att stödja Tuđman, som vid decennieskiftet 1990–2000 i egenskap av partiledare lyckades samla in cirka fem miljoner dollar för sitt parti från kroatiska emigranter.

I början av 2000-talet byttes namnen på gatorna och byggnaderna i de största städerna i Kroatien så att de skulle beskriva Kroatiens historia och nationalism.

Statens valuta fick namnet kuna, mård. Namnet syftar på Kroatien i början av medeltiden, då man använde mårdskinn som valuta före smidda pengar. Tyvärr hade namnet även använts för valutan som användes i den kroatiska självständiga fasciststaten. Tuđman och HDZ-partiet lyfte alltså fram symboler för den fascistiska Ustaša-staten, trots att denna hade låtit mörda serber och minoriteter under det andra världskriget. Av Kroatiens invånare var 12,2 procent, dvs. cirka 600 000 medborgare, etniska serber (och 78,1 procent kroater) år 1991.

En del av kroaterna hade en kritisk inställning till Tuđman. De ansåg att den politiska kultur som Tuđman skapade var fientligt inställd till landets serbminoritet, även om Kroatien borde ha varit ett hemland även för serbminoriteten. I synnerhet såg den unga liberala generationen presidenten som en blodsugare, vilket var deras hemliga öknamn för Tuđman under krigen i Bosnien och Kroatien.

Jugoslaviens interna problem var de huvudsakliga orsakerna till att krigen mellan Kroatien och Bosnien under

© Reuters / Lehtikuv

Franjo Tuđman (1922–1999) var den första presidenten i det självständiga Kroatien. Han var officer och historiker och styrde sitt land med ett diktatoriskt grepp.

Flyktingar från Bosnien-Hercegovina som sökt skydd i Kroatien den 24 april 1992.

1991–1995 bröt ut. Trovärdigheten för statens institutioner smulades snabbt sönder, och den nationalistiska politiken och retoriken blev starkare både i Serbien och Kroatien.

I Serbien blev Slobodan Milošević ledare för kommunistpartiet. Han försökte bilda en jugoslavisk stat som skulle styras av Serbien. Slovenien och Kroatien krävde att staten skulle existera endast som en federation eller som en fri sammansättning av delrepubliker. De deklarerade sig självständiga i juni 1991. Under dessa förhållanden invaderade den jugoslaviska armén Slovenien i juli 1991 utan några större krigsplaner, mål eller något motstånd. Efter den tio dagar långa beväpnade operationen lämnade armén emellertid Slovenien och landet fick lösgöra sig och bli självständigt med den serbiska partiledaren Miloševićs välsignelse. Slovenien var litet, hade inga stora etniska minoriteter och dess befolkning talade sitt eget språk.

När den jugoslaviska armén drog sig ur Slovenien begav sig en stor del av armén till Kroatien och deltog huvudsakligen i konflikterna mellan serberna och kroaterna i området Krajina. Dessa stridigheter hade börjat pyra under våren och sommaren 1991. Kroatiska serber grundade Serbiska demokratiska partiet

© A-V Pelttonen / IS / Lehtikuva

(SDS) på sommaren 1990. SDS deklarerade att de områden där serberna var en majoritet skulle vara autonoma och att man inte skulle tillåta kroatiska poliser i dessa städer. Serbien motsatte sig Kroatiens självständighet och frigörelse från Jugoslavien. När de kroatiska poliserna försökte avväpna städer, möttes de av den av Serbien ledde jugoslaviska armén samt serbiska halvmilitära trupper, och polisen kunde inte avväpna dessa områden. Samtidigt verkade den jugoslaviska armén allt mer vara Miloševićs marionett, och Serbien var militärt överlägset i hela området, också i Kroatien. Armén började köra bort ickeserbisk befolkning från de serbiska områden i Kroatien som armén styrde över.

Europeiska gemenskapen skickade en delegation till Jugoslavien i juli 1991. Slovenien och Kroatien samtyckte till att avhålla sig från en självständighetsdekla-

ration under tre månader och ett avtalat eldupphör trädde ikraft. Detta var EG:s första åtgärd i Jugoslavien. EG grundade också den så kallade Badinterkommissionen för att tolka juridiska frågor som gällde Jugoslavien, såsom vilka delar av staten juridiskt kunde bli självständiga, och hur.

På sommaren 1991 stod endast det lätt beväpnade kroatiska nationalgardet i vägen för den jugoslaviska armén i Kroatien. Trots Serbiens militära övermakt hade den kroatiska ledningen en effektiv taktik: de tog redan i ett tidigt skede den jugoslaviska arméns kaserner i besittning och omringade dessa. När dessa baser och resurser var omringade utbildade Kroatien egna militära trupper och köpte vapen åt dem.

I oktober 1991 började striderna i Dubrovnik, där den av Serbien styrda jugoslaviska armén erövrade områdena runt staden samt halvön Pelješac och besköt staden från havet. Den av serberna

utförda belägringen och bombningen av Dubrovniks historiska gamla stad fick internationell uppmärksamhet, samt väckte sympati för kroaterna och i synnerhet invånarna i staden. Belägringen fortsatte fram till maj 1992.

Den kroatiska armén (HV) erövrade området runt Dubrovnik i slutet av året. I östra Kroatien, i staden Vukovar i Slavonien, pågick en två månader lång strid, där trupper från det kroatiska nationalgardet försvarade staden. I oktober bröt den av serberna ledda jugoslaviska armén stadens försvar och intog staden. Hundratal människor dog och cirka 30 000 fördrevs från staden. Den jugoslaviska armén hade emellertid svårigheter med att rekrytera trupper. En stor del av dem som inkallades till Vukovar ville inte strida, utan blev

Tusentals kroater demonstrerade i staden Vukovar i östra Kroatien på tioårsdagen för stadens kapitulation i november 2001.

© Reuters / Lehtikuva

© A-V Peltonen /IS / Lehtikuva

desertörer eller höll sig undan uppbådet. I slutet av 1992 var cirka en tredjedel av Kroatien ockuperat av den jugoslaviska armén och de serbiska specialtrupperna. På krigsområdet påbörjades etniska rensningar. Det fanns över 400 000 flyktingar i landet.

De aktiva striderna i Slavonien slutade efter att serbtrupperna bett om eldupphör i november 1991, efter att de hade intagit staden Vukovar. FN:s säkerhetsråd beordrade operation Unprofors fredsbevarande styrkor till platsen. FN anlände till Kroatien i början av 1992. Dess vita fordon blev en av kroaternas symboler för 1990-talet. Invånarna kallade dem för glasslångtradare med med glassmän.

Erkännande av självständigheten för det forna Jugoslaviens delrepubliker

Det viktigaste externa ingripandet i konflikterna i Bosnien och Kroatien var Tysklands erkännande av Kroatiens och Sloveniens självständighet, vilket innebar ett de facto erkännande av hela EG. Efter det kunde man inte längre återvända till en statsmodell som utgick

Det lilla Turanj som ligger vid Adriatiska havets kust, cirka 100 kilometer norr om Split, låg i ruiner i april 1992.

från Jugoslavien. Enligt tolkningen av Badinterkommissionen som tillsatts av EG skulle EG-medlemsländerna erkänna Kroatien och Slovenien utan reservation, eftersom de redan hade erkänts av medlemslandet Tyskland. Bosnien-Hercegovinas och Montenegros självständighet kunde eventuellt erkännas med reservationer och kommissionen förkastade serbernas självständighetskrav för Krajina i Kroatien samt Kosovoalbanernas självständighetskrav.

Erkännandet av Kroatiens självständighet var betydelsefullt för Kroatien och samtidigt problematiskt för grannarna. I Bosnien-Hercegovina fanns det inte en etnisk majoritet som tydligt skulle ha varit den största och skulle ha omfattat över hälften av invånarna. Det hade varit svårt för Bosnien att tillsammans med Serbien, Montenegro och Makedonien förbli en delrepublik i det som fanns kvar av Jugoslavien och som regerades av Milošević. En intern indelning av Bosnien i kanto-

ner, små autonoma enheter inuti landet, var ett alternativ. Ett annat alternativ, som till exempel understöddes av Tudman, var en tudelning av Bosnien. Detta skulle senare ha erbjudit möjligheten att ansluta delar av Bosnien till Kroatien. Bosniens muslimer stödde självständigheten för ett enhetligt Bosnien-Hercegovina.

I april 1992 erkände Europeiska gemenskapen Bosnien-Hercegovinas självständighet. Efter det erkände även Förenta staterna Bosniens, Kroatiens och Sloveniens självständighet, och de blev medlemmar i FN.

Bosniens serber bildade separata områden med Kroatien som förebild. Strider i Bosnien pågick mellan alla tre nationella, i huvudsak på religion baserade grupperna: islamiska bosnier, ortodoxkristna serber och katolska kroater. Striderna började i april 1992 och varade ända till december 1995.

Kriget i Kroatien och i synnerhet i Bosnien präglades av grymhet och etniska rensningar. Korruptionen var omfattande. Själva striderna pågick utanför Serbiens gränser. Medierna underblåste hat mot

andra etniska grupper. Bland annat beskrev sändningarna i Kroatiens rundradio under de första åren av kriget ofta serberna karikerat som enfaldiga suputer.

Det var inte arméerna utan specialtrupperna som ansvarade för största delen av grymheterna i krigen i Bosnien och Kroatien; specialtrupperna hade ingen bekräftad militäranvisning att följa. Trupperna var till största delen utbildade var ofta hemma från ett annat område än där de stred. Krigföringen och korruptionen skapade förhållanden där allt hade ett pris. Den största orsaken till att de jugoslaviska krigen pågick så länge var helt enkelt pengar. Till exempel i slutet av 1992 kunde en långträdare med mathjälp från FN komma fram i Bosnien, om man betalade 50 000 dollar åt den instans som styrde över transportrutten. De olika parternas stridstrupper sålde varor, vapen och transportrutter åt varandra.

Grymheten i krigen var utstuderad: den användes för att skapa enhetliga etniska områden och utvisa dem som representerade andra grupper från området. Detta gjordes genom skrämseltaktik

Ett koncentrationsläger i norra Bosnien under inbördeskriget 1991–1995.

© Everett / Lehtikuva

EU-institutionerna i kriget i Kroatien och Bosnien 1992–1993	Fredsplaner 1992–1995
EG:s fredskonferens som leddes av Lord Carrington	Carrington-Cutileiro-fredsplanen
Bosnien-Hercegovina-konferensen som leddes av José Cutileiro	Vance-Owens fredsplan
Robert Badinters medlingsnämnd (Arbitration Committee)	Kontaktgruppens plan
	Dayton-avtalet

och skräckdåd. Efter det strävade man efter att förstöra områdets kulturella och historiska arv, så att det inte skulle vara möjligt att återgå till den tidigare kulturella mångfalden. Parterna i kriget använde alla tillgängliga medel för att skapa etniskt homogena områden innan ett fredsavtal och internationella instanser som anlände till området skulle definiera gränserna.

De nationalistiska politiska ledarnas mål var att under kriget underblåsa sina anhängares hat mot andra grupper. Därför beskrev motståndarna kroaterna som fascistiska ustaor från det andra världskriget, serber som nationalistiska četnici och muslimer som islamiska nationalister. Öknamnen från det andra världskriget togs fram, så att den andra parten skulle ses som så skrämmande som möjligt. Många olika nationaliteter hade levt i fred med varandra i det kommunistiska Jugoslavien. Broderskap och enighet var emellertid delvis endast en myt. Alla hade inte glömt andra världskrigets händelser.

Internationell politik

Det var uppenbart från och med början av kriget att alla parter deltog i krigets grymheter. Serbien och serberna stämplades emellertid redan i ett tidigt skede som skyldiga i internationella medier. Serbernas fångläger syntes till exempel i internationella nyheter. Tack vare

nya nyhetskanaler och nyhetssändningar dygnet runt blev händelserna i Bosnien i Bosnienkriget föremål för internationell uppmärksamhet på ett nytt sätt.

FN införde en omfattande handelsblockad mot Serbien och Montenegro på våren 1992. I augusti 1992 sammankallade EG och FN Londonkonferensen med ett brett deltagande av internationella aktörer såsom OSSE och representanter för flera olika länders regeringar. Mötet ledde till en fredsplan som utarbetades av representanten för EG, lord Owen från Storbritannien och representanten för FN, Cyrus Vance från Förenta staterna i januari 1993.

Enligt Vance-Owens fredsplan skulle Bosnien-Hercegovina delas i tio landskap, varav tre skulle styras av muslimer, tre av serber, två av kroater och ett, staden Sarajevo, skulle vara öppet och inte styras av en enstaka grupp. Centralförvaltningen skulle vara svag och staten skulle styras av ett cirkulerande ordförandeskap på tre personer. Kroaterna godkände omedelbart planen. Bosniens muslimer godkände den till slut, men inte Bosniens serber. Serbtrupperna hade en stark ställning i början av 1993 och styrde över cirka 70 procent av hela Bosnien-Hercegovina.

Förenta staterna kom att främja en politik om stramare sanktioner och luftanfall. Enligt denna politik borde vapenhandelsblockaden mot Bosnien avslutats och bosnierna beväpnats bättre mot serberna, samtidigt som serbtruppernas positioner skulle anfallas från luften. Majoriteten EU-ledarna understödde inte denna politik våren 1993. FN understödde inte heller luftanfall, eftersom dess uppgift inte var att erövra eller anfalla utan att garantera fred. FN ville också skydda sina fredsbevarare på fältet. FN flyttade en del av sina Unprofortrupper från Kroatien till Bosnien där de grundade sex skyddsområden på våren 1993 för att skydda civilbefolkningen. Ingen av de tre parterna i Bosnien avslutade emellertid striderna. Kroaterna intensifierade etniska rensningar runt staden Mostar.

Sarajevo

Trots internationella påtryckningar lyckades man inte få fred eller ett bestående eldupphör i Bosnien.

Däremot skedde det i februari 1994 en ny explosion på torget i Sarajevo, vars integritet de internationella instanserna hade betonat. Då godkände alla EU-länder förutom Grekland luftbombningarna av de serbstyrkor som omringade Sarajevo. Dessa drog sig också något tillbaka från sina positioner. Flera Nato-länder, även Grekland, gav Förenta staterna tillstånd att använda deras baser i luftenfallen.

Under ledning av Förenta staterna beslöt de bosniska kroaterna och bosnierna tillsammans med den kroatiska statsledningen i Washington i mars 1993 om att bilda en federation för kroaterna och bosnierna.

I april 1994 stödde en del av EU-länderna samt Förenta staterna och Ryssland planen, enligt vilken kroaternas och bosniernas federation skulle få 51 procent av Bosnien medan serberna skulle få 49 procent. Striderna övergick till en strid

Människor söker skydd för krypskyttarnas eld i Sarajevo, den nuvarande huvudstaden för Bosnien-Hercegovina i mars 1993.

mellan två parter, mellan serberna på ena sidan och kroaterna och bosnierna, som i praktiken tillsammans blev lika starka som serberna, på den andra. I april 1994 flygbombade Nato serbiska baser som hotade FN:s skyddsområde i Goražde, men serbtrupperna intog ändå staden.

Efter att FN hamnat i underläge i Bosnien bildades en kontaktgrupp mellan Ryssland, Förenta staterna, Storbritannien, Frankrike och Tyskland i april 1994. Gruppen presenterade en ny fredsplan sommaren 1994. Bosniens serber gick för andra gången inte med på förslaget om indelning på 51/49 procent. De kroatiska och bosniska trupperna avancerade och erövrade områden i mellersta Bosnien innan slutet av 1994. Nato bombade serbbaser också i Krajina i Kroatien i november 1994 innan man fick till stånd ett fyra månader långt eldupphör i början av 1995.

Då meddelade Förenta staterna, cirka tre år efter att striderna brutit ut, att det inte längre skulle följa förbudet att sälja vapen till Bosnien. EU och Ryssland godkände inte denna praxis. Detta innebar emellertid inte att vapen som tillverkats i EU-länder inte skulle ha hamnat i Bosnien under kriget till exempel genom svarta börsen.

I mars 1995 undertecknade den kroatiska armén, Bosniens kroater och bosnierna ett samarbetsavtal. Kroatens president Tuđman ville få tillbaka områden som förlorats tidigare, och Alija Izetbegović, ledaren för Bosniens muslimer, önskade en lösning på kriget. Serberna var däremot allt mer aggressiva militärt, och tog bland annat cirka 400 av FN:s fredsbevarare som gisslan. Tuđman proklamerade i april 1995 att den kroatiska armén kommer att befria hela den kroatiska statens område och att hela Kroatien är en självständig stat. Den kroatiska armén befriade en del av Slavonien i maj 1995.

På sommaren 1995 var Förenta staterna färdiga att agera på ett mer avgörande sätt. Femton Nato-länder grundade

Serbiens president Slobodan Milošević, Bosnien-Hercegovinas president Alija Izetbegović och Kroatens president Franjo Tuđman undertecknar Dayton-avtalet som avslutade de etniska rensningarna i Bosnien-Hercegovina i december 1994.

snabbinsatsstyrkor. President Bill Clinton meddelade också att Förenta staterna vid behov var beredda att skicka markstridskrafter till Bosnien som hjälp för FN. I juli erövrade serbtrupperna under ledning av general Ratko Mladić FN:s skyddsområde Srebrenica.

Serbtrupperna tog stadens kvinnor och barn till Tuzla och massakrerade 8 000 män i staden. FN var inte längre en trovärdig aktör i Bosnien. Nato skickade snabbinsatsstyrkor till bergen runt Sarajevo. Efter det inledde Kroatien operation Storm, och under två dagar erövrade den kroatiska armén de ockuperade områdena i Slavonien och Krajina i Serbien samt staden Knin genom att beskjuta den.

Operation Storm, som leddes av general Ante Gotovina, resulterade i att cirka 152 000 serber flydde Kroatien, huvudsakligen till Serbien. I den kroatiska

arméns trupper stred även kosovoalbaner. En av dessa, Agim Çeku, blev senare ledaren för Kosovos befrielsearmé KLA samt premiärminister för Kosovo. Operationen befriade Kosovo från ockupation och slog i kras tanken om att Serbiens var oslagbart militärt. Muslimernas och de bosniska kroaternas trupper återtog mellersta och västra Bosnien så att serbtrupperna i slutet av september endast styrde över halva Bosnien. Natos missiler splittrade serbernas nätverk i västra Bosnien.

I augusti 1995 ingick Milošević ett avtal med de bosniska serberna och ledningen för Montenegro om att förhandla för båda, samt för Serbien, i fredsförhandlingarna i Dayton i Förenta staterna i november 1995. I Dayton beslutades det att Bosnien-Hercegovina skulle bestå av två enheter, de bosniska muslimernas och kroaternas federation samt en serbisk republik.

Fredsförhandlingarna i Dayton skapade fred i Bosnien och avslutade kriget. De skapade dock inte en hållbar konstitutionell grund för staten. I förhandlingarna diskuterades inte heller Kosovos framtid, så det förblev en del av Serbien och under serbiskt styre. Det fanns inte en enda representant för EU-länderna på plats. I januari 1996 anlände FN:s Untas-trupper, som skulle sköta förvaltningen under en övergångsperiod, till Kroatien.

Efter kriget

Efter operation Storm och Daytonavtalet sjönk understödet för Tuđmans styre och ledarskap i Kroatien.

Tuđmans parti HDZ förlorade valet till stadsfullmäktige i Zagreb år 1995. Trots detta meddelade partiet att deras kandi-

Kroatiens presidenter

Franjo Tuđman (1990–1999, HDZ)
Stjepan Mesić (2000–2010: kandidat för HNS-koalitionen 2000, obunden 2005))
Ivo Josipović (2010–, SDP)

© AFP / Lehtikuva

Ivo Josipović avlägger presidenteden. Under sin presidentperiod har han understrukt gemensamt ansvar och medborgarnas jämlikhet.

© AFP / Lehtikuva

Stipe Mesić var Jugoslaviens sista president. Han fungerade som Kroatiens president åren 2000–2010, efter Tuđman.

Nuvarande politiska partier

Kroatiska demokratiska unionen (HDZ), kristdemokratiskt center-högerparti

Kroatiens socialdemokratiska parti (SDP), center-vänsterarbetarparti

Kroatiska folkpartiet – liberaldemokraterna (HNS), liberaldemokratiskt centerparti

© Reuters / Lehtikuva

Ivo Račan (1944–2007) verkade som Kroatiens statsminister 2000–2003 och i ledningen för Kroatiens socialdemokratiska parti 1990–2007.

dat är den enda lämpliga kandidaten till stadsdirektör. Partiet använde alla medel i syfte att förhindra representanten för partiet som vann valet att få tjänsten.

Även om Tuđman understödde flerpartipolitik, främjade han inte på alla sätt demokratiska förfaringssätt såsom jämlikhet och fri samhällsdebatt. Medierna var inte fria utan delvis censurerade. Aktörer inom medborgarorganisationer, akademiker och journalister som på något sätt motsatte sig HDZ-partiet blev ofta till exempel inkallade till värnplikt.

Partiet var bundet till staten och statsledningen. Partiets högsta ledning drog fördel av sin makt och fick ofta till exempel höga tjänster. När Tuđman var vid makten tilläts även kroater som bodde utomlands och som till och med var födda där rösta i statens val. Det mentala

klimatet i landet utvecklades till hat mot utländska instanser, till exempel experter, akademiker och övriga högt utbildade med kulturellt inflytande mot politiska aktörer, och dessa kallades ofta för Kroatiens fiender. Utlänningar fick inte heller köpa fastigheter i Kroatien.

Efter att Tuđman avlidit 1999 vann koalitionen för Kroatiens socialdemokratiska parti (SDP) valet med ett understöd på 47 procent, och statens första premiärminister efter Tuđmans styre blev Ivo Račan (2000–2003). Tillsammans med landets nya president Stipe Mesić (2000–2010) sökte han medlemskap för Kroatien i EU och Nato.

Dessa ledares uppgift var att förnya Kroatiens tidigare delvis autoritära politiska kultur från 1990-talet. Båda ledarna upphörde med det offentliga stödet till de bosniska kroaterna. Račans regering ändrade grundlagen så att minoriteter, vars andel av befolkningen var större än åtta procent, automatisk fick representation i parlamentet. Kroatien blev en parlamentarisk demokrati, och parlamentet och premiärministern fick mer makt. Račans regering införde offentliga presskonferenser, och landets ekonomi öppnades för internationell handel. Račan och Mesić styrde landet till att samarbeta med den internationella krigsförbrytartribunalen i Haag.

Källor

– Cohen, Lenard J. and John R. Lampe: *Embracing Democracy in the Western Balkans: From Post-Conflict Struggles towards European Integration*. Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2011.

– Crampton, Richard J.: *The Balkans since the Second World War*. Longman, 2002.

– Duda, Igor: *U potrazi za blagostanjem: o povijesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih*. Srednja Europa, 2005.

– Lampe, John R.: *Yugoslavia as History: Twice There was a Country*. Cambridge University Press, 2000.

– Stavrianos, L.S.: *The Balkans since 1453*. New York University Press, 2000.

– Tanner, Marcus: *Croatia: A Nation Forged in War*. Yale University Press, 2010.

– Taylor, A.J.P.: *The Habsburg Monarchy 1809–1918: A History of the Austrian Empire and Austria-Hungary*. Harper & Row Publishers, 1965.

– Uvalić, Milica: *Investment and Property Rights in Yugoslavia: The Long Transition to a Market Economy*. Cambridge University Press, 1992.

KROATIENS ANSLUTNING TILL EUROPEISKA UNIONEN

© Mico Sirén

Juhana Aunesluoma

Docent i politisk historia och forskningschef
för Nätverket för Europaforskning,
Helsingfors universitet

2000-talet var i Kroatien ett decennium med pluralistisk politik och en moderat ekonomisk tillväxt. Kroatien lämnade in sin ansökan om EU-medlemskap 2003 och gick med i unionen på sommaren 2013. Förhandsvillkoret för EU-medlemskapet var landets fulla samarbete med den internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien (ICTY) i Haag.

General Ante Gotovina överlämnades till krigsförbrytartribunalen i Haag 2005, även om krigsveteran-grupper och många medborgare upplevde att det var fel. Mänskliga rättigheter och främjande av rättsstatsprincipen blev en central del av landets politik på vägen mot EU.

Unionen som fredsprojekt för västra Balkan

Utvidgningen av Europeiska unionen till området som utgjorde det forna Jugoslavien har inlett ett nytt kapitel i Balkans historia. Medlemskapet för Slovenien, den nordligaste delen av Jugoslavien, skedde i samband med unionens stora utvidgningsrunda 2004. Det var fråga om ett betydelsefullt steg mot förverkligande av EU:s grundvärden på hela västra Balkan.

Snart efter det inleddes förhandlingar om Kroatiens EU-medlemskap. På 2010-talet har medlemskapshorisonten öppnat sig också för de övriga delarna av det forna Jugoslavien: Montenegro, Makedonien och Serbien. Unionens betydelse som upprätthållare av den politiska stabiliteten i Kosovo och Bosnien-Hercegovina

samt motor för ekonomisk tillväxt är central.

Den europeiska integrationens karaktär som fredsprojekt och befrämjare av försoning mellan forna fiender blir påtagligt uppenbar i det jugoslaviska området som splittrades i krig på 1990-talet. Medlemskapet i unionen förpliktar, men det anses allmänt utgöra en fredsgaranti och ett löfte om en bättre framtid. Utvidgningen av Nordatlantiska fördragsorganisationen Nato, som Slovenien anslöt sig till 2004 samt Kroatien och Albanien 2009, har verkat i samma riktning. Anslutning till en gemensam försvarslösning har även intensifierat förhållandet till Förenta staterna.

EU-medlemskapet och integrationen har påskyndat fredsanstängningarna och försoningen i Balkanområdet. ”För

© AFP / Lehtikuva

Generallöjtnant Ante Gotovina (1955–) var en av de högsta befälhavarna i armén i kriget i Kroatien 1991–1995. Han dömdes som krigsförbrytare, men befriades senare på grund av ett formfel i åtalet.

oss är Europeiska unionen framförallt ett fredsprojekt”, beskrev Kroatians president Ivo Josipović kroaternas tankar dagen före landet skulle bli medlem i EU i juni 2013. ”Vi har inte glömt den ursprungliga tanken bakom den europeiska integrationen, vilket var att åstadkomma bestående fred och goda grannförhållanden. För oss, som för en kort tid sedan legat i krig, är EU:s betydelse som fredsstiftare mycket viktig”.

Förutom ett motiv för att skapa fred har unionen också gett redskap för detta i form av ekonomiskt och politiskt stöd vars verkningar går djupt in i samhällena på Balkan och i Donauområdet.

Fortsättning på den stora östutvidgningen

Kroatien anslöt sig till unionen som dess 28:e medlem i juli 2013 i en situation, då unionens och dess medlemsländers uppmärksamhet var fokuserad vid att kontrollera den ekonomiska krisen som börjat 2008 samt att stabilisera eurosystemet. Många stater i euroområdet brottades med den offentliga sektorns finansieringskris och den växande skuldbördan. De gamla EU-länderna höll på att smälta de ändringar som östutvidgningen hade orsakat i unionens strukturer och verksamhetssätt. Att ta ett nytt land som medlem kändes inte i denna situation som en stor historisk förändring.

EU:s östutvidgning som skett 2004 och 2007 innebar en grundlig förändring i dess egna strukturer och regionala omfattning. Ökningen av antalet medlemsländer från 15 till 27 påskyndade reformen av EU-fördragen och strömformningen av beslutsfattandet. Utvidgningen ökade också unionens sociala och kulturella mångfald. De interna skillnaderna i ekonomisk utveckling inom unionen framhövdes.

Således har Kroatians EU-medlemskap haft störst betydelse för landet självt samt för de stater som varit en del av det forna Jugoslavien och som fortfarande står utanför unionen. Unionens yttre gräns går

Jugoslaviens tribunalen

(International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Icty), dvs. krigsförbrytartribunalen i Haag eller det längre Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien är en tillfällig (ad hoc) krigsförbrytartribunal som upprättades 1993 av Förenta nationernas säkerhetsråd med stöd av kapitel VII i FN-stadgan. Tribunalen behandlar krigsförbrytelser mot internationell humanitär lag under de jugoslaviska krigen. Jugoslaviens tribunalen, liksom den motsvarande Rwandatribunalen, följer i sin verksamhet principerna för de internationella Nürnberg- och Tokyotribunalerna efter andra världskriget. Tribunalen har sitt säte i Haag i Nederländerna.

Syftet med tribunalen är att hjälpa samhällen att möta sitt förflutna och döma dem som är ansvariga för krigsförbrytelser såsom mord, tortyr, våldtäkter, slaveri, förstörelse av egendom och andra brott som räknas upp i tribunalens reglemente. Tribunalens åtal gäller förbrytelser som begåtts under 1991–2001 mot olika etniska grupper i Kroatien, Bosnien-Hercegovina, Serbien, Kosovo och Makedonien. Tribunalen har ställt över 160 personer under åtal. Rättegångar som har en anknytning till förbrytelser som begåtts i det kroatiska området uppgår till mer än tio. Tribunalen består av tre organ: domare, registratorskontor och åklagarkontor. Från och med 2003 har tribunalen bedrivit nära samarbete med lokala rättsmyndigheter och domstolar i de stater som uppstod ur Jugoslavien.

nu djupare in i västra Balkan och följer också gamla historiska och kulturella skiljelinjer. Sänkning av dessa gränslinjer och främjande av områdets stabilitet är fortfarande en av EU:s viktigaste uppgifter i sydöstra Europa. Som medlemsland i unionen har Kroatien här mycket att göra.

Kroatien utgör en passage från Mellan- och Nordeuropa till söder samt till Medelhavsländerna. Motorvägen från Zagreb till Split är ny och bra. En ny, snabb tågbanan från staden Rijeka till Ungern blir färdig 2020.

Utsikt från en utfartsväg från Zagreb från bron över Savafloden.

© Lehtikuva

Uppgörelse med kriget på 1990-talet

Anslutningen till unionen har för Kroatien inneburit en utbrytning från det forna Jugoslaviens egen, traumatiska närhistoria. I och med Kroatien gick en av huvudparterna i 1990-talets krig med i unionen.

Villkoret för medlemskapet var en grundlig uppgörelse med händelserna under kriget. Av Kroatians regering och myndigheter förutsattes ett förbehållslöst samarbete för att utreda krigsbrotten samt för att ställa skyldiga personer inför rätta för att svara för sina gärningar. Det viktigaste var överlämnandet av general Ante Gotovina, som 1995 ledde operation Storm, till krigsförbrytartribunalen i Haag i december 2005. Dessutom krävdes att Kroatien aktivt skulle utveckla fredliga relationer med de andra länderna i området, i synnerhet med Serbien.

Kroatians medlemskapsförhandlingar fördes på många sätt i skuggan av de jugoslaviska krigen. Frågor med anknytning till Jugoslaviens upplösning försvårade på många sätt medlemskapsförhandlingarna och gjorde landets väg till unionen till en exceptionellt långvarig process. Då Kroatians duglighet som medlem bedömdes var det inte enbart fråga om att uppfylla

medlemskriterier nu och i framtiden, utan också om smärtpunkter i närhistorien och att ha kontroll över dem.

Unionens utvidgning till de länder som upplevt kriget på 1990-talet har å andra sidan inneburit att krigsupplevelsorna och deras omedelbara verkningar så småningom håller på att lämnas bakom dem. Kroatians EU-medlemskap utstakar vägen för övriga stater och folkgrupper i området i fråga om hur man ska komma överens med varandra och sitt eget förflutna.

En lång och svår väg mot unionen

Snart efter att Kroatien hade lämnat in sin medlemskapsansökan upptäckte landet att EU är en klubb som det är svårt att komma in i. Förhandlingarna mellan unionen och Kroatien var i många avseenden unika. Om man jämför med andra slutförda medlemskapsförhandlingar, kan man med fog anse att de var de svåraste i unionens historia hittills.

En del av svårigheterna berodde på själva EU. Länder som vill bli medlemmar i unionen ska även i bästa fall genomgå en tidskrävande process, där man betraktar hur dess egen lagstiftning motsvarar EU:s gällande rättsakter. Denna helhet av lag-

stiftning går under benämningen *acquis communautaire*. Den omfattar hela det regelverk som gäller i unionen och som skapats under årtionden: EU-fördragen, förordningar, direktiv och övriga beslut som förpliktar medlemsländerna.

I medlemskapsförhandlingarna förhandlar parterna inte egentligen om dessa rättsakter, och uppträder inte annars heller som sådana jämlika parter som ger eftergifter såsom är vanligt i andra internationella förhandlingar och multilateral diplomati.

I unionens utvidgningsförhandlingar handlar det om att unionens förhandlare punkt för punkt ska kunna konstatera att kandidatlandets lagstiftning är i harmoni med unionens regelverk. Om det upptäcks motstridigheter ska kandidatlandet ändra sin egen lagstiftning. Unionen gör mycket motvilligt undantag i sina egna rättsakter, och kandidatlandet måste således nästan alltid anpassa sig och godkänna de villkor som ställs av unionen. Förhandlingsmålen är vanligen olika övergångstider och verkställande av unionens lagstiftning i kandidatlandet.

Medlemskapet underlättas inte av att unionens regelverk med tiden har vuxit. När Kroatien förhandlade om sitt medlemskap var allt som allt 35 omfattande helheter, dvs. förhandlingskapitel, föremål för noggrann översyn. Som jämförelse kan nämnas att när Finland förhandlade om sitt medlemskap för drygt ett decennium sedan fanns det 29 förhandlingskapitel.

Och lagens bokstav var inte allt

Förutom att tillägna sig *acqui* skulle det nya medlemslandet uppfylla de så kallade Köpenhamnskriterierna. I Kroatiens fall blev uppfyllandet av dessa kriterier mer väsentligt jämfört med de tidigare utvidgningsrundorna. Delvis påverkade unionens och dess medlemsländers erfarenheter från östutvidgningen som slutfördes 2007.

Utgångspunkten för Köpenhamnskriterierna är att anslutning till unionen inte

Acquis communautaire, dvs. EU:s regelverk

För EU:s regelverk används ofta dess franskspråkiga benämning *acquis communautaire*. Det omfattar den normuppsättning som binder alla medlemsländer i Europeiska unionen. Gemenskapens regelverk består av gemensamma rättigheter och förpliktelser. Det utvidgas och ändras kontinuerligt. I regelverket ingår EU-fördragens innehåll, principer och mål samt den lagstiftning som godkänts med stöd av EU-fördragen och EU-domstolens rättspraxis. Dessutom omfattar regelverket unionens kommunikéer och resolutioner, dokument som anknyter till den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, dokument som gäller rättsliga och inre frågor samt EU:s internationella avtal och medlemsländernas ömsesidiga avtal i unionsfrågor.

De länder som sökt medlemskap i Europeiska unionen ska godkänna *acquis communautaire* innan de kan ansluta sig till unionen. Undantag från tillämpning av *acquis communautaire* är möjliga endast i undantagsförhållanden, och de är begränsade i sin omfattning. För att bli integrerade i unionen ska kandidatländerna överföra *acquis communautaire* som en del av sin nationella lagstiftning och det ska tillämpas genast från och med anslutningen. I Kroatiens medlemskapsförhandlingar indelades regelverket i 35 delar.

enbart är en lagstiftningsprocess. Stiftande av nya lagar och ändring av gamla är ofta inte tillräckliga åtgärder. Unionen ska vara övertygad om att tillståndet för kandidatlandets förvaltningsorgan, rättsväsen, politiska system och näringslivets strukturer är sådant att de tål ändringarna och kraven som medlemskapet ger upphov till. Särskilt viktigt är att de förmår säkra verkställandet av unionens grundvärden på samhällets alla nivåer.

I Kroatiens medlemskapsförhandlingar var de viktigaste frågorna i anslutning till Köpenhamnskriterierna den offentliga förvaltningens funktionsduglighet, rätts-

Stabiliserings- och associeringsprocessen för västra Balkan (SAP) är en process som leder till stabiliserings- och associeringsavtal mellan EU och länderna i västra Balkan.

Cardsprogrammet (2000–2006) är ett bistånd till länderna i sydöstra Europa. Syftet var att underlätta deltagande i stabiliserings- och associeringsprocessen tillsammans med Europeiska unionen.

IPA (2007–) är ett instrument för stöd inför anslutningen som finansierar utvecklingen av institutioner, regioner, personresurser och landsbygden samt gränsöverskridande samarbete mellan EU:s medlemsländer och kandidatländer samt eventuella kandidatländer.

CEFTA (1992–) är Centraleuropeiska frihandelsavtalet, dvs. ett avtal för länder i sydöstra Europa som inte är medlemmar i EU, vars syfte är att främja områdets integration i Europeiska unionens organ.

RCC (2008–) är ett nytt regionalt samarbetsråd som stöder den politiska och ekonomiska utvecklingen, ömsesidigt samarbete och den euro-atlantiska integrationen i länderna i sydöstra Europa. Finland har deltagit i RCC:s verksamhet och understött dess grundande.

väsandets effektivitet och oavhängighet samt Kroatians näringslivs strukturers kompatibilitet med unionens inre marknad och den gällande konkurrenslagstiftningen. Många av problemen som noterades kunde komprimeras till frågan om korruptionen som florerade i landet samt hur den skulle utrotas. Dessutom var man feån unionens sida misstänksam gällande stabiliteten i Kroatians demokratiutveckling och landets vilja att främja utredningen av kriget på 1990-talet.

Situationen underlättades inte av att EU själv efter de stora utvidgningarna 2004 och 2007 beslutade ändra sin inställning till och sitt sätt att närma sig sin

egen utvidgning. Efter att Rumänien och Bulgarien blivit medlemmar 2007 blev unionen till och med ännu ovilligare att göra undantag för nya medlemsländer om kriterierna för medlemskap inte verkade bli uppfyllda. Det krävdes betydligt mer av Kroatien som förhandlade ensamt än vad man hade krävt av en del stater som anslutit sig tidigare till unionen.

Unionens heltäckande grepp på västra Balkan

Trots att unionen kraftigt uppmuntrade Kroatien och de övriga staterna i området att söka sig mot medlemskap, hade den inte längre den politiska vilja och känsla av historisk mission i anknytning till östutvidgningen som var typisk för 1990-talet.

Till detta bidrog också att EU vid millennieskiftet hade utvecklat en egen strategi för västra Balkan. I strategin ingick omfattande ekonomiska stödprogram och politiska utvecklingsstrategier där området ingick som en helhet. Målet var att stabilisera förhållandena mellan områdets samhällen och stater, vidta åtgärder efter kriget på 1990-talet samt att främja den ekonomiska utvecklingen.

Kroatien deltog i dessa program redan innan medlemskapsförhandlingarna startade. Särskilt stor betydelse hade det ekonomiska stödet som unionen beviljade och som Kroatien använde för att genomföra omfattande samhällseliga och ekonomiska reformer på 2000-talet. Centralt var också det att EU gjorde det lättare för Kroatien och de övriga länder i området som deltagit i konvergensprogram att komma in på unionens inre marknad.

Jämfört med östutvidgningen som genomfördes närapå på en gång har unionens utvidgningspolitik i området för det forna Jugoslavien bestått av en politik som tagits i små steg. Till denna strategi hör att redan bara inledandet av medlemskapsförhandlingarna föregås av flera skeden, under vilka de stater som siktar mot medlemskap genomför de utvecklingsprogram

som förutsätts av unionen. Kroatians medlemskap är emellertid ett bevis på att även om staternas väg till unionen i detta område kan vara både lång och krokig, leder den till målet om det finns tillräckligt med politisk vilja.

Förhandlingsresultat under ledning av Ungern

Förhandlingsresultatet om Kroatians medlemskap blev färdigt på sommaren 2011 då Ungern var unionens ordförandeland. Till förhandlingsresultatet bidrog förutom viljan att slutföra en långdragen process även ordförandelands starka engagemang. Det kritiska skedet i anslutningen kommer dock alltid efter de egentliga förhandlingarna, när unionens organ – Europeiska rådet och Europaparlamentet – samt alla gamla medlemsländer ännu ska samstämmt godkänna anslutningen av det nya medlemslandet.

Twisten mellan Kroatien och Slovenien om gränsen mellan länderna orsakade problem under förhandlingarna. Unionens princip om att den inte tar länder som har gränsdispyter med sina grannländer som medlem utgjorde ett hot mot Kroatians medlemskap. Efter att frågan blivit löst var vägen öppen för godkännande av anslutningsfördraget från unionens och dess medlemsländers sida. Även i övrigt var man inom unionen under 2011 färdig att godkänna förhandlingarnas slutresultat, även om det fortfarande fanns några svåra frågor om den offentliga förvaltningens och rättsväsendets verksamhet i Kroatien som skulle lösas senare.

Även externa händelser påverkade förhandlingarna. När medlemskapsförhandlingarna närmade sig sitt slut i april 2011 dömde krigsförbrytartribunalen i Haag general Ante Gotovina till ett fängelsestraff på 24 år. Många kroater ansåg att Gotovinas dom var orättvis. Medlemskapsförhandlingarna som var i slutskedet fortsatte dock som planerat.

Kroaternas debatt om medlemskapet

Ett centralt medlemskapskriterium är att kandidatlandet självt ska vilja bli medlem. Kandidatlandet ska godkänna anslutningsfördraget som utarbetats utifrån förhandlingarna i den ordning som den egna konstitutionen förutsätter. I de flesta länderna innebär det folkomröstning, och så handlade man också i Kroatien.

Folkomröstningen om Kroatians EU-medlemskap ordnades i januari 2012, och 66 procent röstade för medlemskapet. Ett så tydligt röstningsresultat var inte en slump. Resultatet vittnar om kroaternas engagemang och tilltro till de fördelar som unionsmedlemskapet skulle föra med sig. Det gick i linje med opinionsmätningar som gjorts ett tiotal år tidigare och i vilka majoriteten av befolkningen hade understött EU-medlemskapet. Å andra sidan gjorde sig endast litet över hälften av de röstberättigade besväret att ta sig till valurnorna, vilket vittnade om att kroaternas ledsnat på medlemskapsförhandlingarna som pågått i flera år.

Under den nästan tio år långa processen sattes kroaternas tillit till medlemskapets önskvärdhet på prov. Man kunde observera både frustration och trötthet på medlemskapsprocessen som tycktes oändlig. ”Borde vi fira? Eller kanske inte? Frågan är inte längre så klar. ”EU är inte längre likadant som för tio år sedan”, kommenterade den kroatiska författaren Slavenka Drakulić folkomröstningens resultat och sitt lands EU-medlemskap i juni 2013.

Det väsentliga var att de viktigaste politiska partierna i Kroatien, både höger- och vänsterpartier, band sig till medlemskapet. Samförståndet om medlemskapsvillkoren som uppnåddes sommaren 2011 samt resultatet av folkomröstningen var betydelsefulla segrar för Ivo Josipović som valdes till Kroatians president 2010 och som var starkt engagerad till att driva igenom EU-medlemskapet samt till en politisk dialog med Serbien som Kroatien

tidigare haft dispyter med.

Frågan om EU-medlemskapet hölls utanför partipolitiken under hela medlemskapsprocessen som inleddes 2003. Det rådde en omfattande inrikespolitisk konsensus gällande projektet, vilket för sin del återspeglade den förändring som skett i landets politiska system efter 1990-talet. De politiska krafter som understödde EU-medlemskapet blev starkare under hela 2000-talet på bekostnad av nationalistiska grupper. Drakulić vädjade också hon till sina landsmän, så att de inte skulle glömma hur långt de redan hade kommit från de gångna decenniernas svåra tider: ”När vi beaktar det nyligen inträffade kriget, borde frågorna om fred och trygghet vara viktigare för Kroatien än ekonomiskt nyttotänkande”.

Till sista minuten-övertäckningarna hörde också att Gotovina blev fri efter sin långa fängelsedom i november 2012. Veteranen från 1990-talets krig som försattes på fri fot av besvärsgörandet för krigsförbrytartribunalen i Haag fick bland hemmapubliken följa med hur hans land anslöt sig till Europeiska unionen.

Kroatien, de ursprungliga sex länderna och unionsländerna vid Medelhavet

Kroatiens EU-medlemskap och stärkandet av landets demokratiska institutioner har flätats samman på ett sätt som liknar både den stora östutvidgningen och erfarenheterna från de Medelhavsländer som blev medlemmar på 1980-talet: Grekland, Spanien och Portugal som gått från diktaturer och autoritära styren mot demokrati. Skillnaden är dock kriget som Kroatien upplevt i sin närhistoria. Detta för den närmare de historiska erfarenheter som unionens grundarländer, Frankrike, Tyskland och de övriga länderna som hör till de sex ursprungliga länderna, har.

Medlemskapet i en tät gemenskap av europeiska stater och stärkande av demokrati kopplas i alla dessa länder

– i de ursprungliga sex länderna som grundat Europeiska gemenskapen och medlemsländerna vid Medelhavet – tätt ihop. Detsamma har skett i Kroatien, där EU-medlemskapet samtidigt har varit ett resultat av demokratiutvecklingen och en faktor som stött och påskyndat denna utifrån.

Detta innebär dock inte att samhällsliga missförhållanden skulle ha försvunnit i och med medlemskapet. I fortsättningen är det viktigt hur Kroatien ska lyckas utnyttja de möjligheter som öppnades i och med medlemskapet i unionen. Såsom EU-kommissionen framhöll i sitt meddelande i mars 2013, måste Kroatien som ska bli medlem i EU fortfarande arbeta mycket för att stärka rättsstaten, bekämpa människohandel och allvarlig brottslighet samt strida mot korruption. Till hotbilderna hör även hur de utbildade invånarna i det förhållandevis fattiga medlemslandet utnyttjar sina möjligheter att röra sig fritt inom unionen, och hur bra kroatiska företag klarar sig på unionens konkurrerande inre marknad.

För Kroatien innebär EU-medlemskapet emmellertid även tillgång till unionens stödsystem och möjligheten att utnyttja unionens resurser för att förnya det egna samhällets materiella och andliga infrastruktur. Erfarenheterna från åren som föregick medlemskapet ger anledning till hoppfullhet. De kommande åren visar vad Kroatien får ut av sitt medlemskap och vad landet kan erbjuda det övriga Europa.

KROATIEN BLICKAR MOT FRAMTIDEN

Mico Sirén

Zoran Milanović

premiärminister (2011–)

Ett hurdant EU-land är Kroatien?

Kroatiens andel av Europas ekonomi är endast under en procent. Vår ekonomi är emellertid rätt mångsidig, och inte så starkt beroende av en sektor. Ekonomiskt och geografiskt sett är Kroatien mångsidigt. Till exempel enligt Europeiska unionens naturdirektiv och kommissionens Natura 2000-projekt finns det fyra olika naturtyper i Kroatien. Turism är en viktig del av ekonomin, men även den utgör mindre än en femtedel av ekonomin. Tillverkning av konsumtionsvaror, skeppsbyggnad och naturligtvis ombyggnad av trafikleder ingår alla i Kroatiens verksamhetsområden. Jag skulle gärna också i framtiden se att utbildning skulle betonas mer både nationellt och inom EU.

Kroatien är en liten ekonomi och nu en del av EU. I vilken riktning borde investeringar och ekonomin främst styras?

Enligt min åsikt är energiområdena och transportbranschen viktiga. Till dessa hör anläggningarna för flytande naturgas i Rijeka och på ön Krk. De är också portar för andra länder såsom Ungern. Även vår turism är högklassig. Österrike är ett bra exempel på detta. De har en enorm turismbransch som är mycket standardiserad och mycket lönsam. Landets sysselsättningssituation är också bra. Detta är en bra och fungerande ekvation; statens situation har åtgärdats, dvs. alla parter spelar enligt gemensamma spelregler, man följer reglerna för finanspolitik och den offentliga ekonomin.

Hur väl känd är Kroatiens ekonomi i Europa?

Österrikarna, sydtyskarna och norditalienarna känner väl till Kroatiens ekonomi, eftersom de är Kroatiens huvudsakliga handelspartner, likaså Slovenien och närområdet på västra Balkan. Till exempel Slovenien är konkurrenskraftigare än Kroatien, men avståndet har minskat under de senaste tio åren. Vi i Kroatien har dragit nytta av utbyte mellan människor, ekonomier och kulturer. Som medlem i EU avlägsnas hindren så småningom och vi kommer att lära oss nya saker.

Kroatien har till skillnad från östblockslän-

© Kroatiens regering (Vlada Republike Hrvatske)

derna aldrig varit ett fullständigt slutet land, utan vi har alltid haft kulturutbyte med våra grannländer och västländerna inklusive Italien, Österrike, Tyskland och Frankrike. Redan när Kroatien hörde till Jugoslavien kom det turister från dessa länder, och även vi reste till dessa länder så mycket som det var ekonomiskt möjligt. Kroatien är känt för dessa aspekter.

Kroatiens levnadsstandard var rätt hög redan på 1970-talet. I slutet av kommunismen kom det en trefaldig recession, och sedan krigen. Följden var en beklaglig nedgång och depression. I början av självständigheten upplevde vi upprepade gånger så kallad "hicka" i den ekonomiska utvecklingen, och för närvarande befinner vi oss i en relativ ekonomisk stagnation. Så länge som vi inte har en verklig tillväxt, kan vi inte snabbt och lätt betala tillbaka lån och masskuldebrev. Enligt min åsikt är ett underskott på tre procent inte samma sak som det vara för 20 år sedan då när det skapades och när förutsättningarna för den totala tillväxten var bättre. Då innebar inte tre procent lika mycket som i dag. I dag är det viktigt att Kroatiens ekonomi är mångsidig, men inte monokulturell.

Vilka tycker du är de största förändringarna i kroaternas vardagsliv efter EU-medlemskapet?

I de omedelbara efterdyningarna av anslutningen kommer invånarna inte att uppleva några förändringar. När vi om några år kan ansöka om fullständigt medlemskap i Schengen, kan människorna uppleva en skillnad i rörligheten. Den ekonomiska utvecklingen i Europa har för närvarande till stor del stagnerat. De länder som systematiskt och snabbt kan bli bättre, kommer att dra nytta av dessa ändringar.

Neven Mimica

EU-kommissionär med ansvar
för konsumentpolitik

Hur ser du på den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitikens framtid?

Kroatien är naturligtvis en ny medlem i EU, och därför kommer vi att så realistiskt som möjligt uppmuntra EU:s politik och ge vårt bidrag till Europeiska utrikestjänsten. Vi vet att vi inte kan vara överallt och att vi inte kan vara så ambitiösa att vi skulle försöka ta del i varje politikområde inom EU. Men när det är fråga om den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, kan vi bära vårt eget ansvar i synnerhet genom det regionala samarbetet i sydöstra Europa.

Vi är intresserade av regional stabilitet, som också är målet för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik på Balkan. Ur vår synpunkt har detta en nära anknytning till utvidgningspolitiken i vårt område. Därför understöder vi högljutt en fortsatt utvidgning i detta område. EU ska kunna fortsätta stabiliseringsprocessen som också vänds till utvidgningspolitik genom grannlandspolitik. Naturligtvis deltar vi också i större utsträckning i diskussionen utanför Balkan, men vår insats kan inte vara lika stor i frågor som gäller Afrika eller globala yttre förbindelser och horisontella åtgärder som här i vårt område.

Vilken europé har särskilt påverkat ditt tänkande också under svåra stunder?

Jag har fått inspiration av tänkare som fokuserar på kärnan av Europaprojektet

och det europeiska synsättet. För mig har de viktigaste varit de som har varit tillräckligt kritiska och tillräckligt konstruktiva i sina analyser om problemen med den europeiska integrationen och som har föreslagit konstruktiva och demokratiska lösningar på dessa problem. De har mest påverkat mitt sätt att se på Europa. Jürgen Habermas är tillräckligt kritisk. Han söker demokratiska, samhällsorienterade och vänsterinriktade lösningar på problem och har alltid fokuserat på vilka demokratiska värden som är bundna till individen.

Vilken europeiska konsumtionsvara tycker du bäst om?

Europa har fortfarande en mycket speciell design samt industriprodukter som inte försöker konkurrera med en massiv produktion men som ändå är överlägsna. Italiensk kläddesign är fortfarande den bästa inom sin bransch, och tyskarna är förstås överlägsna inom maskin- och bilindustrin.

Var på den europeiska kartan tycker du att makten finns i dag?

Det finns inte en enda mittpunkt, eller en enda plats där du kan hitta makten i Europa. Makten är mer splittrad och består av olika strömningar och förbindelser mellan medlemsländerna. Många aktörer bidrar till den europeiska integrationen och enhetligheten. Europas tyngdkraft ligger i detta mycket komplicerade och speciella rättsliga och ekonomiska system, som är gemensamt. Kanske spaghettiskål är en benämning som används mer inom handelspolitiken, men makten i Europa finns i denna spaghettiskål, där alla blandas ihop med alla och är bundna till varandra. Därför är det inte lätt att säga: "Hej, titta, här är den europeiska maktens borg." Därför och på grund av en sådan institutionell grund är Europa mycket starkt och det gör också Europa till Europa.

Intervjuer Rinna Kullaa

OM DET KROATISKA SPRÅKET

Kroatiskan som hör till de sydslaviska språken är kroaternas standardspråk och det officiella språket i Kroatien.

Kroatistik är ett område inom slavistik som fokuserar på det kroatiska språket.

De sydslaviska språken utgör ett dialektkontinuum från det slovenska språket allra högst upp i norr till den sydligaste bulgariskan – dialekterna bryr sig visserligen inte om väderstreck, utan förbindelserna människor emellan gör att språken blir likadana under tidens gång.

I detta varierande sydslaviska dialektkontinuum finns det tre kroatiska dialekter: štokaviska, kajkaviska och čakaviska. Kajkaviska påminner om slovenska, när däremot den štokaviska dialekten utgör en förbindelse till bosniska och serbiska. Čakaviska talas endast i det nuvarande Kroatien. Dialekterna har fått sina namn utifrån frågepronomenet *vad?* som i dessa dialekter är *kaj*, *ča* och *što*. Dialekterna har också andra väsentliga skillnader.

Dialekterna vittnar dock om ursprunget och är identitetsskapande också i dagens Kroatien, precis som i Finland, där många till exempel på finska säger *sie* ("sinä" "du") och *mie* ("minä", "jag") i ett annars allmänspråkligt tal. I Zagreb har jag hört personer som talar štokaviska använda frågeordet *kaj* (och vissa kajkaviska fraser, såsom *kaj buš delal?* som skulle kunna översättas till exempel vad ska du göra?) för att signalera att de i någon bemärkelse är zagreber.

Det nuvarande kroatiska standardspråket (*hrvatski standardni jezik*) baseras till stor del på štokaviskan (i lingvistikens talas om det nyštokaviska ijekavica), till vars vokabulär den tidigare rika čakavlitteraturen har bidragit. Standardspråket i dess nuvarande form börjar förekomma från och med mitten av 1800-talet och framåt, då flera europeiska språk standardiserades; den tidigare omfattande litteraturen

Marco Marulić var den första författaren som skrev på kroatiska och en utvecklare av skriftspråket. Han verkade under renässansen.

var naturligtvis skriven på dialekter, och kyrkans språk som skriftspråk för skrivkunniga hade naturligtvis en stor inverkan.

Den štokaviska dialekten är gemensam för de serbiska, bosniska och montenegrinska skriftspråken. Dessa skriftspråk har rätt små skillnader och förutom vissa ord kan de som talar språken förstå varandra; tidigare talade man om serbokroatiska som ett språk. De självständiga staterna har emellertid alla i sina grundlagar definierat den nationella varianten som namn på sitt språk, och endast det montenegrinska skriftspråkets ställning är fortfarande oklar. Tiden kommer att visa om montenegrinska kommer att användas allmänt som benämning och språk på det sätt som det nu definieras i rättstavnings- och grammatikböcker i statsförvaltningen, litteraturen och annat umgänge. Dessa varianter (varianterna i Belgrad och Zagreb samt deras subvarianter i Sarajevo och Titograd, nuvarande Podgorica) med sina särdrag som erkändes redan under Jugoslaviens tid.

Sammanlagt talas dessa fyra språk av cirka 16 miljoner människor, då även alla minoriteter i dessa stater i praktiken talar det officiella språket i sin stat. Dessutom kommunicerar största delen av invånarna i Slovenien, Makedonien och Kosovo på dessa språk, vilket ökar antalet som talar dessa språk med cirka fem miljoner.

Kroatiska har under tidens gång skrivits med tre alfabet. Det kantiga glagolitiska alfabetet och det västliga kyrilliska bosančica som användes mest i området för det nuvarande Bosnien och Hercegovina har emellertid trängts undan av det latinska alfabetet. Den största delen av den bevarade litteraturen är skriven med latinska bokstäver, och de övriga alfabeten utgör undantag.

Glagolitiska alfabetet

Glagolitiska alfabetet skapades i slutet av 800-talet på beställning av kungen för Stormähren som ett slaviskt alfabet. Bröderna Kyrillos, ursprungligen Konstantin, samt Methodios från staden Thessaloniki skapade ett alfabet för fornkyrkoslaviska som sedan användes framförallt i kyrkan. I det kroatiska området ändrades alfabetet till det kantiga glagolitiska alfabetet som användes till och med ända fram till början av 1900-talet. I fornkyrkoslaviskan togs i bruk det kyrilliska alfabetet som uppkallades efter Kyrillos och som utvecklades från det grekiska alfabetet av Kyrillos och Methodios studenter. Nuförtiden används glagolitiska bokstäver främst som symboler.

På våren 2013 organiserade Institutet för kroatiska språket och lingvistik (*Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*) ett intressant projekt, där hela folket fick delta i en reform av rättstavningen. I kroatiskan har rättstavningen genomgått flera reformer under 1900-talet, och frågan är mycket viktig för och väcker känslor bland många författare, journalister och modersmåls lärare för att inte tala om andra skribenter. I april 2013 publicerades ett grundförslag som man bad befolkningen ge sina förbättringsförslag till och i juni publicerades det en ny rättstavningsbok för det kroatiska standardspråket.

Det kroatiska alfabetet

Det kroatiska alfabetet har 30 bokstäver, varav tre är digrafer (dž, lj, nj). De ordnas i följande alfabetisk ordning (de fonetiska tecknen anges enligt Rada Borićs ordbok suomi-kroaatti-suomi-taskusana-kirja):

A a	[a]	auto	'bil'
B b	[b]	brat	'bror'
C c	[t͡s]	car	'tsar'
Č č	[t͡ʃ]	čaj	'te'
Ć ć	[t͡ɕ]	ćevapčići	'grillade köttbullar'
D d	[d]	dan	'dag'
Dž dž	[d͡ʒ]	džep	'ficka'
Đ đ	[d͡ʒ]	đavao	'djävul'
E e	[ɛ]	etika	'etik'
F f	[f]	fin	'fin'
G g	[g]	grupa	'grupp'
H h	[x]	himna	'hymn'
I i	[i]	ideja	'idé'
J j	[j]	jogurt	'yoghurt'
K k	[k]	kava	'kaffe'
L l	[l]	lutka	'docka'
Lj lj	[ʎ]	ljubav	'kärlek'
M m	[m]	more	'hav'
N n	[n]	nula	'noll'
Nj nj	[ɲ]	njuh	'luktsinne, vittring'
O o	[ɔ]	osmijeh	'leende'
P p	[p]	prst	'finger, tå'
R r	[r]	raj	'paradis'
S s	[s]	sunce	'sol'
Š š	[ʃ]	šišmiš	'fladdermus'
T t	[t]	taksi	'taxi'
U u	[u]	upornost	'uthållighet'
V v	[v]	vuk	'varg'
Z z	[z]	zastava	'flagga'
Ž ž	[ʒ]	život	'liv'

Till skillnad från finskan och svenskan, fungerar bokstaven r som en vokal bland annat mellan två konsonanter: brdo 'berg', Krk (ö söder om Rijeka) och rt 'udde'.

I främmande namn och ord förekommer även bokstäverna q, w, x och y som är bekanta för kroaterna. De övriga tecknen i det latinska alfabetet, å, ä och ö, som är nästan okända i kroatiskan används sällan. Den allmänna regeln i kroatiskan är att namnen skrivs såsom i ursprungsspråket (om ursprungsspråket skrivs med latinska bokstäver). Det finns dock inga dubbelvokaler eller -konsonanter i kroatiskan, så finska namn som till exempel Räikkönen förenklas ibland till formen Raikonen.

Tio vanliga namn

NAMN	ANTAL	JÄMFÖR
Marija	158 595	Maria
Ana	96 166	Anna
Ivana	50 093	Johanna
Katarina	32 259	Katarina
Dragica	31 865	drag 'kära'
Kata	31 111	Variant av Katarina
Mirjana	30 898	Variant av Marija
Ljubica	30 356	ljub- 'kära'
Nada	30 192	nada 'hopp'
Marica	26 593	Variant av Marija
Ivan	147 568	Johannes
Josip	89 463	Josef
Stjepan	59 098	Stefan
Marko	49 815	Markus
Tomislav	40 512	Tomas + slav
Željko	40 438	želja 'önskan'
Ante	39 532	Anders, Andreas, Anton
Ivica	37 901	Variant av Ivan
Nikola	35 514	Nikolaus, Niklas
Marlo	37 077	Variant av Marija, (det italienska Mario)

Enligt folkräkningen år 2001.

Om kroatiska förnamn

Den största delen av kroatiska personnamn är katolska: till texten bifogas en kommenterad lista över de tio vanligaste officiella namn på kvinnor och män i Kroatien år 2001. Alla kvinnonamn förutom tre (*Dragica*, *Ljubica* och *Nada*) och alla namnen på män förutom ett (*Željko*) och ett halvt (-slav i namnet Tomislav) har en anknytning till kyrkan.

Här syns influenser från den katolska kyrkan: under motreformationen på 1500-talet beslöt kyrkan att alla som döps ska antecknas i kyrkböckerna med kristna namn. Efter det har kroaterna använt namn med ursprung i kyrkan, nuförtiden förutom av religiösa orsaker också för att de utgör ett traditionellt förnamnsbestånd. Alla de officiella namnen på dem som döps behöver emellertid inte längre

vara katolska: de som döps får ett dopnamn som kan vara samma eller ett annat än det officiella namnet. Dopnamnet har i sig inte en officiell ställning, och det registreras inte i befolkningsregistret om det inte är det samma som personens officiella förnamn. Man kan således inte veta om de som bär namnet i den bifogade listan är döpta eller inte. Den största delen av namnen med kyrkligt ursprung kommer från Bibeln, av helgon eller personer som annars är betydelsefulla i kyrkans tradition, så de är mycket bekanta också för oss.

I det kroatiska ortnamnsbeståndet är namnen på städer och geografiska kännetecken såsom berg och floder är ofta gamla och vittnar om förbindelser till gamla tider och andra folkslag. En del av gatunamnen är mycket nya på grund av nya stadsdelar eller eftersom gamla gatunamn under olika tider bytts ut av ideologiska orsaker.

DEN KROATISKA KULTUREN – EN ÖVERSIKT

© Mico Sirén

Ivan Meštrovićs staty av Grgur Ninski,
en kroatisk biskop under medeltiden
som förespråkade användningen
av kroatiska vid sidan av latin inom
kyrkan.

Johanna Virkkula

doktorand, Institutionen för
moderna språk,
Helsingfors universitet

Den kroatiska historiens mångfasetterade bakgrund är fortfarande synlig i dagens Kroatien. De äldsta bevarade monumenter är Diocletianus palats i Split och amfiteatern i Pula. Båda har bevarats ända från Romerska rikets tid till nutid. Många kroatiska städer var betydelsefulla redan på medeltiden, och i de flesta finns det många gamla byggnader. De som är intresserade av fresker, kyrkokonst och medeltida stadsdelar som ännu är bebodda hittar något som fascinerar dem i nästan alla kroatiska städer.

Venedigs välde och genom det den italienska kulturkretsen är en viktig del av kulturlivet vid den kroatiska kusten. Under den italienska renässansen kom nya strömningar mycket snabbt till den kroatiska kusten. **Marko Marulić** från Split (1450–1520) som levde under renässansen skrev på latin om människornas sinne och moral. Marulić skrev på kroatiska – främst på den čakaviska dialekten – flera diktverk såsom den episka dikten *Judita* (1501) som är hans mest kända verk. Verken av **Marin Držić** (1508–1567) som var verksam lite senare visar hur väl han kände till sina italienska samtida och antikens teater. Držić började som poet, men blev populärast tack vare sina skådespel, varav kändast numera är komedin *Dundo Maroje*. Den hade premiär i Dubrovnik 1554.

Antun Vramec (1538–1587) var samtidigt verksam i inlandet och hans verk *Kronika (Kronika vezda znovich zpravljena kratka szlouenskim iezikom, 1578)* är en kajkavisk presentation av en teolog som fått sin utbildning i Rom om histori-

Bild ur Filip Grabovac verk *Czuijt razgouora, Naroda, i Jezika Illiričkoga, alliti Aruackoga* (1747). Ett exemplar av den nästan fullständigt förstörda upplagan hittades, enligt ett förord som limmats in i boken, år 1925 hos Mijo Škoro. Teologie doktor, fader Ivan Glibotić som hittade boken publicerade den i tidskriften "Nova Revija". Han fick boken i present av Ika Škoro 1974 och skänkte den till klostermuseet i Imotski 1976.

en från tidernas begynnelse, där områdets händelser knyts ihop med världshändelser.

De första grammatik- och ordböckerna publicerades under barocken, den tidigaste var **Bartol Kašić** (1575–1650) *Institutionum linguae illyricae libri duo*, dvs. en grammatik över illyriska språket. I Kašićs verk är illyriska čakaviska med štokaviska element, vilket enligt Kašić var den mest omfattande litterära tradition som använts dittills. Kašić som hade levt som jesuit gjorde också den första hela bibelöversättningen, som visserligen trycktes först år 2000. Barockens stora litterära namn var emellertid **Ivan Gundulić** (1589–1638), vars mest ihågkomna verk är *Hymn till friheten* (i pastoralen *Dubravka*).

Den äldsta štokaviska texten är Vatikanski hrvatski molitvenik som skrevs år 1400 i eller nära Dubrovnik. Texten är en bönebok för nunnekloster. Den äldre folkspråkliga litteraturen är huvudsakligen på čakaviska.

Baščanska ploča (Baškatavlan)

Baščanska ploča (även *Baščanska ploča*) som återfanns i den lilla Sankta Lucias kyrka 1851 på ön Krk är ett betydande monument som huvudsakligen skrivits med glagolitisk skrift. Baškatavlan är skriven cirka 1100 och språket är kyrkoslaviska i čakavisk stil. Den anses vara den äldsta bevarade kroatiska texten.

Till betydande 1700-talsverk hör **Filip Grabovacs** (1698–1750) kritik över folkets ställning under Venedigs välde (*Czuijt razgouora, Naroda, i Jezika Illiričkoga, alli ti Aruackoga*, 1747). Nästan hela upplagan förstördes och Grabovac själv fängslades. **Ljudevit Gaj** (1809–1872) som hade stor betydelse för utvecklingen av det senare kroatiska skriftspråket påverkade för sin del det nuvarande alfabetet.

Katolska kyrkans inverkan syns som den dominerande religionen i vardagen, men också i namnen, vilket behandlas på annat håll i texten, samt som kyrkobyggnader. Likaså har den haft en stor inverkan på litteraturen, vetenskapen och konsten samt folkkulturen.

Det är uppenbart att dagens Kroatien är rätt sekulariserat – det är ovanligt att evolutionen eller preventivmedel förnekas – men många är hängivna troende och katolska kyrkans arv är närvarande i vardagliga funktioner.

Såsom det konstateras i avsnitten om Kroatians historia hörde Kroatiens inland länge till Österrike-Ungern. Således är Mellaneuropa synligt i arkitekturen,

förvaltningen och också som historiska handelspartner. Under Österrike-Ungerns tid reste man ofta till Österrike och andra tyskspråkiga länder för att få högre utbildning. Under Jugoslaviens tid åkte man gärna som gästarbetare, gästarbetare, till tyskspråkiga länder samt Sverige, och det är inte alls ovanligt att den äldre befolkningens första främmande språk är just tyska, även om det första främmande språket för den yngre generationen är engelska.

Samtidskonst

Skulptören och arkitekten **Ivan Meštrović** (1883–1962) har tack vare sina verk på centrala platser en viktig ställning som utformare av den kroatiska stadsbilden. Speciellt kända är monumeten Livets källa (*Zdenac života*, Zagreb), biskop *Grgur Ninski* (Split) och *Meštrović-paviljongen* (Zagreb; är också huset för den kroatiska bildkonstenbildkonsten och går under namnet *Džamija*, dvs. Moskén, i talspråk eftersom byggnaden fungerade som en moské under andra världskriget). Förutom i Kroatien finns Meštrovićs verk också bland annat i Belgrad och på andra

Ivan Gundulić är det stora namnet i barockens litteratur. Barocken blomstrare i Kroatien cirka 1600–1750.

Yale University Library

Målningen Trä-
huggarna (1959)
av Ivan Generalić
i Kroatiska mu-
seet för naivistisk
konst.

Arkivbild

Skulpturer av Ivan Meštrović presenteras i denna bok på sidorna 23, 74 och 77.

Arkivbild

Miroslav Krleža är en av de viktigaste kroatiska 1900-talsförfattarna.

håll i Serbien, Montenegro, Chicago och Rumänien.

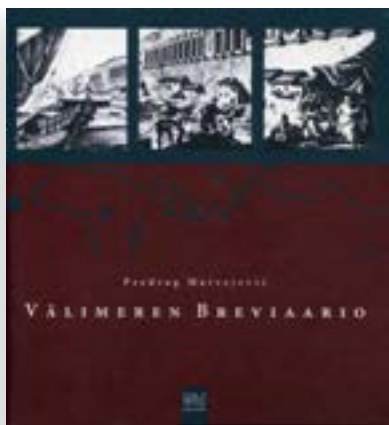
Naivistisk konst är intressant i Kroatien, och det finns flera bra konstnärer. **Ivan Generalić** (1914–1992) och **Ivan Lacković Croata** (1932–2004) är antagligen de mest kända representanterna för naivistisk konst i Kroatien.

Zagreb film är en känd animeringsstudio som grundades i Zagreb på 1950-talet. Till studios största prestation hör Dušan Vukotićs animerade film *Surogat* (1961) som vann Amerikanska filmakademiens pris för animerad kortfilm (Oscarpriset). Den förtjusande *Surogat* kommenterade på ett mycket modernt sätt vad som är rätt och äkta, och vad som endast är yta.

En annan av Zagreb films mesta kända animerade filmer är *Professor Balthazar* som med sina uppfinningar löser alla svåra problemsituationer.

Den moderna litteraturen

Miroslav Krleža (1893–1981) var en betydande författare och vänsteranhängare, vars roman *Återkomsten* utkom på svenska 1963 (på finska 1967). Krleža har publicerat dikter, romaner, essäer, pjäser och memoarer, och han var en betydande person med inflytande inom kulturen i Titos Jugoslavien. Krleža verkade också som direktör för Jugoslaviens lexikografiska institut – numera har det namngivits enligt honom

Mediterranski brevijar (Välimeren breviaario på finska)

Predrag Matvejević verk *Välimeren breviaario* som översatts till finska av Kari Klemelä (originalverket publicerades 1989) fick Hollo-priset 2004 för årets bästa finska översättning av faktabok. *Välimeren breviaario* berättar om Medelhavets historia, kartor, fiskare, traditioner och många andra aspekter med särskild fokus på Kroatien. Boken är ett fascinerande informationspaket, och Kari Klemeläs lysande översättning har fått särskilt beröm för sjöfartsterminologin.

Matvejević, Predrag: *Välimeren breviaario* (Mediterranski brevijar). Översättning från kroatiska till finska av Kari Klemelä. Loki-Kirjat 2003. Hollo-priset 2004.

och är beläget i Zagreb. Krležas roll som författare och en person med samhällsligt inflytande är obestridlig.

Till de mest populära samtida författarna hör **Miro Gavran** (1961–), **Miljenko Jergović** (1966–) och **Ante Tomić** (1970–).

© regionalexpress.hr

Miljenko Jergović är en av de mest översatta samtidsförfattarna i Kroatien.

Gavran som har blivit känd som dramatiker skriver barn- och ungdomsböcker, romaner samt pjäser som har uppförts i många länder. Den årliga dramafestivalen Gavranfest i Slovakien har fått sitt namn efter honom. Det har gjorts filmer som baserar sig på Jergovićs och Tomićs populära böcker, och de skriver kolumner i stora dagstidningar. Av Jergovićs verk är romanen *Buick Rivera* översatt till svenska och finska, noveller och dikter till finska (se litteraturförteckningen). Kari Klemelä översätter för närvarande Jergovićs verk *Sarajevski Marlboro* till finska.

document.no

© TT / Lehtikuva

Ugrešić och Drakulić

Bland de betydande samtidsförfattarna finns det två kroatiska kvinnliga författare som bor utomlands – **Dubravka Ugrešić** i Nederländerna och **Slavenka Drakulić** som bor delvis i Sverige, delvis i Kroatien. Böcker av båda författarna finns översatta till finska, och de fokuserar på 1990-talets krig och dess följder. Till svenska och engelska har man översatt även andra verk av dessa författare med mer omfattande teman. Drakulić har skrivit både fiktion och fakta bland annat om att leva i skuggan av sjukdom. Fle- ra av Ugrešićs verk visar på antaganden och förväntningar i förhållande till könsroller.

Kroatisk litteratur på finska och svenska

Budak, Mile: *Omilla tulilla* (originalet på kroatiska: Ognjište), Oy Suomen kirja 1944. Översatt till finska av J. A. Hollo.

Krleža, Miroslav: *Återkomsten* (originalet på kroatiska: Povratak Filipa Latinovicza). Översättning till svenska av Christina Gartz. Bonnier 1963.

Šimunović, Dinko (1873–1933): *Kilpakosijat*. Översättning från kroatiska till finska Eino Nieminen. WSOY 1943.

Jergović, Miljenko: *Buick Rivera*. Roman. Norstedts 2004. Översättning från kroatiska till svenska av Djordje Zarkovic.

Jergović, Miljenko: *Hauta*. Novell ur novellsamlingen Sarajevski Marlboro (Sarajevisk Marlboro). Parnasso 6/2004. Översättning från kroatiska till finska av Kari Klemelä.

Jergović, Miljenko: *Kaktus*. Novell ur novellsamlingen Sarajevski Marlboro (Sarajevisk Marlboro). Nuori Voima 3/2004. Översättning från kroatiska till finska av Kari Klemelä.

Jergović, Miljenko: *Runoja (Dikter)*. Tuli & Savu 2/2002 (nättidning): Runoja Sloveniasta ja muualta ex-Jugoslaviasta. (Dikter från Slovenien och övriga ex-Jugoslavien – Följande dikter ingår: Kaupunkia pommitetaan (Bombardirande grada), Himmel Comando (Himmel Comando), Kaatuneiden poikien katu (Ulicom palih dječaka), Keskitysleiri (Koncentrationslogor). Översättning från kroatiska till finska av Kari Klemelä.

Radaković, Zorica: *Alennus (Sniženje)*. Parnasso 2/2005. Översättning från kroatiska till finska Laura Heinonen.

Štik, Igor: *Eliau tuoli (Elijahova stolica)*. Roman. Mansarda 2010. Översättning från kroatiska till finska av Kari Klemelä.

Drakulić, Slavenka: *Som om jag inte vore där (Kao da me nema)*. Översatt från kroatiska till svenska av Djordje Žarković. Norstedts 1999.

Drakulić, Slavenka: *Balkan Express: fragment från andra sidan kriget* (Balkan Express). Översättning till svenska av la Lind. Ordfront 1994.

Drakulić, Slavenka: *Inte en fluga förnär: krigsförbrytare inför rätta (They Would Never Hurt a Fly)*. Översättning från engelska till svenska av la Lind. Norstedts Pocket 2006.

Ugrešić, Dubravka: *Smärtans ministerium (Ministarstvo boli)*. Roman. Bonnier 2005. Översättning till svenska av Djordje Žarković.

Hrvatski glazbeni zavod

Vatroslav Lisinski.

Musik

Den begåvade Vatroslav Lisinski (född Ignac Fuchs; 1819–1854) som komponerade operor och verk för orkestrar och solister hade ett av de mest tragiska ödena inom den kroatiska musiken. Efter att ha haft framgång som ung kompositör ville han fördjupa sina kunskaper genom att studera i Wien, men dog ung och bortglömd i stor fattigdom. Numera uppskattas Lisinski som ett av de stora namnen inom den kroatiska klassiska musiken.

Inom den kroatiska populärmusiken är särskilt hiphop och partymusiken turbofolk som inspirerats av romernas musik populära. Båda genrerna är multinationella och gränsöverskridande. En del av befolkningen rynkar på näsan och anser inte musiken vara kroatisk, när däremot andra struntar i det och låter jugorocken ljuda. Popmusik och Eurovisionsfestivalen väcker många slags känslor också i Kroatien, men de mer högkulturella jazz samt rhythm and blues är redan som genrer mångkulturella, och målet är ofta att sälja sådana skivor i alla de länder som tidigare hörde till Jugoslavien. En särskilt betydande stjärna inom den kroatiska populärmusiken är Josipa Lisac (1950–) som har fascinerat publiken under årtionden med sin starka röst, färgstarka scenpersonlighet och mångsidiga musik.

Det moderna livet

I dagens Kroatien är det inte ovanligt att det bor tre generationer under samma tak, även om idealet är att kunna bo självständigt. Ett eget hem är dyrt, arbetslösheten är stor och lönenivån är otillräcklig i förhållande till bostadspriserna.

Liksom i Finland skedde en stor del av urbaniseringen också i Kroatien på 1960–1970-talen. Särskilt i storstäder är det vanligt att den äldsta generationen bor på landsbygden eller i byar och att människor i arbetsför ålder bor i städer. När det bor många generationer under samma tak hjälper mor- och farföräldrarna ofta till med att vakta barnen och man tar hand om äldre föräldrar. Detta är emellertid också problematiskt: det är uppenbart att social- och hälsovårdssektorn inte är beredd inför en allt större äldre befolkning. Det finns allt fler äldre, vars anhöriga bor långt borta. Den största delen av den äldre befolkningen får den hjälp de behöver i vardagen av sina barn, oftare av sina döttrar än söner, eftersom allt hemarbete traditionellt har ansetts vara kvinnogöra. Naturligtvis har den unga generationen börjat dela mer jämnt på hemarbete jämfört med äldre generationer.

Många rapporter visar också på att befolkningen är fördelad enligt boplatser: i städerna bor unga vuxna av ekonomiska skäl länge hos sina föräldrar, på landsbygden däremot flyttar ungdomar redan mycket unga till städerna för att studera eller arbeta.

Också i Kroatien har barnantalet sjunkit från och med 1980-talet, och antalet enpersonshushåll ökar.

Minoriteter i Kroatien

Den kroatiska staten erkänner 22 officiella minoriteter som totalt utgjorde 7,7 procent av den kroatiska befolkningen i folkräkningen år 2011. Dessa officiellt erkända minoriteter är

i storleksordning: serber (4,36 %), bosnier, italienare, albaner, romer, ungrare, slovener, tjecker, montenegriner, slovakar, makedonier, tyskar, rusiner, ukrainare, ryssar, polacker, judar, rumäner, bulgarer, österrikare, turkar och valaker.

Källor

Mønnesland, Svein. 2006. *För Jugoslavien och efter*. 5:e upplaga. Syressen förlag: Oslo.

Mønnesland, Svein. 2002. *Bosnisk, kroatisk, serbisk grammatikk*. Syressen förlag: Oslo.

Borić, Rada. 2007. *Suomi-kroaatti-suomi -taskusana-kirja*. WSOY

Nuorluoto, Juhani. 2003. *Slaavien kirjalliset traditiot ja kirjakieli: aatehistoriallisia taustoja, kielellisiä valintoja, identiteettien kehityksiä*. Gaudeamus.

Nuorluoto, Juhani. 2012. *De slaviska standardspråkens framväxt. Idéhistoriska och språksociologiska kontexter och koncept*. Uppsala universitet.

Bratulić, Josip. 1994. *Aleja glagoljaša*.

Lončarić, Mijo (toim.). 1998. *Hrvatski jezik*.

Moja Hrvatska. *Zemljom kroz prostor i vrijeme*. 1993.

Akrap, Anđelko; Živić, Dražen. 2001. *Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske*. Društvena istraživanja 10/2001 (4–5), 621–654.

Dobrotić, Ivana; Laklija, Maja. 2009. *Korelati sukoba obiteljskih i radnih obveza u Hrvatskoj*. Revija za socijalnu politiku 16/2009 (1). 45–63.

Podgorelec, Sonja; Klempić, Sanja. 2007. *Starenje i neformalna skrb o starim osobama u Hrvatskoj*. Migracijske i etničke teme 23/2007 (1–2). 111–134.

Klempić Bogadi, Sanja; Podgorelec, Sonja. 2009. *Sociodemografske značajke i procesi u hrvatskim obalnim gradovima/Socio-demographic characteristics and processes in Croatian coastal cities*. Geoadrija 14/2009 (2). 221–247.

Žene i muškarci u Hrvatskoj 2011. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2011.

Statistička izvješća Statistical reports 1469. 2012. Zagreb: Državni zavod za statistiku. www.josipalisac.com

Jag tackar Željko Jozić för information angående rättskrivningsprojektet och Kari Klemelä för listan över böcker översatta till finska.

HÖJDPUNKTER FÖR DEN KROATISKA IDROTTE

© Reuters / Lehtikuva

**Davor Šuker firar sitt mål mot Frankrike
i VM-semifinalen i fotboll år 1998.**

Året är 1992 och finalen i herrbasketen pågår vid olympiska spelen i Barcelona. På planen möts USA:s *Dream Team* med Michael Jordan och Magic Johnson samt laget från Kroatien, ett land som är okänt för många, som på finaldagen har varit en självständig stat i tio månader och där det jugoslaviska kriget fortfarande pågår för fullt.

Även om det kroatiska landslaget, med **Dražen Petrović** som kapten, förlorade matchen med 85–117, var poängskillnaden den lägsta bland alla motståndare till USA:s legendariska team. Men för spelarna och den största delen av kroaterna var

det säkert ännu viktigare att miljontals människor denna kväll fick inpräntat att det finns ett land med namnet Kroatien – för första gången i ett annat sammanhang än som en krigsscen. I likhet med en annan ung stat sju decennier tidigare kan man säga att Kroatien den kvällen tog sig upp på världskartan genom idrott.

Idrott sammanfaller också med en lite tidigare vändpunkt i Kroatiens närhistoria. Den 13 maj 1990 mötte **Dinamo Zagreb Röda stjärnan Belgrad** i den jugoslaviska fotbollens huvudserie i en match på Maksimirstadion i Zagreb. Det uppstod en våldsamt sammandrabbning mellan kroatiska och serbiska supportrar, och även den hårdhänta milisen ingrep. Sammandrabbningen avslöjade tydligt de spänningar mellan etniska grupper som endast en månad senare fick sitt utbrott i krigets första skott.

Under ledning av den legendariska

Zvonimir Boban i VM-bronsmatchen mot holländarna Edwin van der Saar och Frank de Boer.

© AP / Lehtikuvu

Segeberika
Janica Kostelić
i världscupfi-
nalen i slalom
2006.

© Lehtikuva

Zvonimir Boban som representerade Dinamo i Maksimirmatchen fick det kroatiska fotbollslaget år 1998 till mångas förvåning VM-brons. Landslagets framgång har fortsatt även efter det, och elit-tävlingsstäder runt om i världen har alltid varit fulla av kroatiska supportrar som klär sig i schackrutiga tröjor. Förutom support för landslaget kommer fotbollens betydelse som landets första idrottsgren fram till exempel i populariteten av och den laddade stämningen i ”det eviga derbyt”, dvs. mötena mellan stjärnorna i huvudserien, **Hajduk Split** och Dinamo.

De idrottstokiga kroaterna kan dessutom vara stolta över framgångar i alpin skidåkning, där hela folkets ”snödrötning”, **Janica Kostelić**, har bringat den unga staten berömmelse. Till Kostelićs viktigaste framgångar kan räknas hennes fyra medaljer från olympiska spelen i Salt Lake City 2002, varav tre var guldmedaljer och en bronsmedalj. Dessa medaljer var också de första i landets historia i olympiska vinterspelen. Janica Kostelićs och även hennes brors **Ivica Kostelićs** framgångar har skapat en grund för den alpina skidåkningens popularitet i landet.

Kroaternas kärlek för idrott begränsas

inte till stora, internationella idrottsgränar. *Picigin*, en amatörgren som utvecklats i kuststaden Split, är mycket populär i hela kustområdet. *Picigin* spelas i de låga vattnen vid sandstränderna, och man ska slå bollen med händerna och försöka hålla den i luften så att den inte rör vattenytan. Grenens popularitet har ökat också utanför landets gränser i den mån att det till och med ordnas en årlig VM-tävling på stranden Bačvice i Split som anses vara platsen där *picigin* uppstått.

Typiskt för gatubilden i de kroatiska kuststäderna är en annan amatörgren som är populär i hela Medelhavsområdet, *bocce*. Den besläktade grenen, *petanque*, är mer känd i Finland. Även om Kroatien otvivelaktigt är ett fotbollsland, är också handboll och vattenpolo populära lagsporter både som hobbies och på elit-idrottsnivå – naturligtvis utan att glömma basketboll. Dessutom har Kroatien haft framgång i individuella sporter bland annat i tennis, där den största framgången är **Goran Ivaniševićs** Wimbledonmästerskap 2001.

KROATIENS HISTORIA I ETT NÖTSKAL

© Mico Sirén

KROATIEN
ÄR DEN SENASTE NYKOMLINGEN I EU

Kroatiens historia i ett nötskal

Tidig historia

800 f.Kr. – 500	Antikens Grekland härskar över kusten på Balkanhalvön och dess södra delar.
500 f.Kr.	Stadsstaterna börjar utgöra grunden för kulturen.
300–200 f.Kr.	Balkanhalvön blir en del av Romerska riket.
400–700-talen	De slaviska stammarna anländer från östra sidan av Donau till de nuvarande kroatiska områdena.
Början av 900-talet	Kung Tomislav styr kungariket Kroatien som ligger mellan Dravafloden i norr och Adriatiska havet i söder.
1054	Romerska riket splittras i två. I det västra riket fortsatte den katolska kristendomen och kyrkan sin utveckling. I slutet av seklet störtas kungariket Kroatien.

Världsmakternas och de europeiska stormakternas perioder

1100–1500-talen	De områden som är befolkade av kroater styrs av ungerska kungar.
1200-talet	Republiken Venedig skaffar sig den dalmatiska kustremsan och städer på den (inkl. Zadar).
1200-talen	Stammarna från Osmanska riket kommer till Balkanhalvön från öst och söder och avancerar mot Ungern.
1500-talet	Osmanerna erövrar den största delen av de områden som befolkas av kroater av Venedig och Ungern, men inte stadsstaten Dubrovnik.
1521	Ungern hamnar i inbördeskrig. Osmanska trupper avancerar mot Wien. Huset Habsburg övertar makten i Ungern.
Slutet av 1600-talet	Habsburgarna återerövrar Ungern från osmanerna. Kroatiens kontinentala områden fungerar som buffertar i kriget.
1699	Enligt Karlowitzfördraget blir Österrike en stormakt i Mellaneuropa. Fördraget garanterar Transsylvanien åt Österrike, Slavonien och en stor del av Ungern åt Kroatien samt en stor del av Dalmatien åt Venedig.
1789	Den franska revolutionen i Paris kräver nya principer om broderskap, frihet och jämlikhet i samhället där grunden tidigare hade utgjorts av monarkin, aristokratin och den katolska kyrkan. Det revolutionära tänkandet sprider sig från Mellaneuropa till Balkanhalvön och utmanar bland annat furstehuset Habsburg.
På 1800-talet	Osmanska riket förfaller främst på grund av brist på inre förnyelser och en oeffektiv förvaltning.
1804–1809	Som en del av de napoleonska krigen erövrar Frankrike områden som är bosatta av kroater, Dalmatien, Istrien, en del av den pannoniska Kroatien, Slovenien och Trieste. Frankrike förenar dessa områden till illyriska landskap och införlivar dem som en del av Napoleons rike. Det revolutionära Frankrike befriar de livegna. Code Napoléon upprättas i Kroatien, och det genomförs reformer. Den franska administrationen lägger ner självstyret för Dubrovniks stadsstat och ansluter det till Dalmatien.
1814	Österrikes vapenmakter erövrar Kroatien, Slavonien och Dalmatien. Dessa återansluts till det habsburgska riket. Dalmatien hör till Österrike och Kroatien samt Slavonien till kungariket Ungern. De tidigare formerna av autonom lokalförvaltning återställs.

Kroatiens historia i ett nötskal

1830- och 1840-talen	Den illyriska kulturrörelsen som främjar tanken att de sydslaver som lever under de ungerska och österrikiska styrena hör ihop som en egen stat uppstår.
1848	En revolutionär våg börjar i Frankrike och erövrar Europa. De revolutionära kräver folkstyre och bättre arbetsförhållanden för arbetare. Livegenskapen avvecklas i det habsburgska riket och i Kroatien. Kroaterna går över till penninghushållning, där marknaden styr över handelsutbytet.
1867	Kompromisslösningen förändrar det Habsburgska kungariket till dubbelmonarkin Österrike–Ungern.
1878	De europeiska stormakterna delar på Balkanhalvön i Berlinkongressen.
1878	Österrike-Ungern ockuperar Bosnien-Hercegovina.
1908	Österrike ansluter Bosnien-Hercegovina till sin stat.
1912–1913	Serbien som är segerrik i Balkankrigen ansluter Kosovo samt norra Makedonien till sin stat.
Två jugoslaviska stater	
1914	Kronprins Ferdinand av Österrike-Ungern mördas i Sarajevo. Österrike-Ungern förklarar krig mot Serbien. Det första världskriget bryter ut.
1914–1918	Det första världskriget.
1915	Den jugoslaviska kommittén verkar i exil i London. Kommitténs mål är att sydslaverna ska bli självständiga efter krigets slut.
1917	På Korfumötet beslutas att Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike ska grundas efter kriget under styret av den serbiska kungaslåten.
1918	Stjepan Radić, ledaren för Kroatiska bondepartiet motsätter sig att Kroatien ska anslutas till Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike. Han ber bland annat Förenta staternas president Woodrow Wilson om stöd för Kroatiska republikens självständighet.
1929	Parlamentet och grundlagen för Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike upphävs. Alexander, kungen av Serbien, uppkallar landet åter Jugoslavien och skapar en autoritär förvaltning i syfte att åstadkomma en enhetligare stat. Den nya staten omfattas av censur.
1939	Kompromissavtalet ger Kroatien en ställning som federation i den jugoslaviska staten.
1939–1945	Det andra världskriget.
1941	Jugoslavien undertecknar ett samarbetsavtal med axelmakterna. Detta leder till en intern militärkupp i Belgrad. Nazityskland ockuperar Jugoslavien och staten delas mellan Bulgarien, Italien, Tyskland och Ungern. Vladko Maček, ledaren för bondepartiet – det största politiska partiet i Kroatien – samtycker inte till att vara under styret av Nazityskland. Den så kallade Oberoende staten Kroatien utropas under den högerextrema Ustaša-rörelsens styre. Nazityskland och Italien erkänner denna stat. Den största delen av Bosnien-Hercegovina ansluts till det fascistiska, självständiga Kroatien. På det sättet skapas Storkroatien.
1941–1945	Ustaša-trupperna utvisar etniska grupper och förbjuder användningen av det serbiska språkets kyrilliska alfabet. Judarna tvingas bära en gul stjärna på sina kläder som i Nazityskland. Tusentals serber dödas redan under krigets första månader. Cirka 90 000 personer avlider i koncentrationslägret Jasenovac i Kroatien.

Kroatiens historia i ett nötskal

1941–1945	I Jugoslavien förs krig mot axelmakterna samt ett inbördeskrig mellan tre parter. Kommunistpartiets partisantrupper som leds av Josip Broz 'Tito' strider både mot naziokupationen och i inbördeskriget, där Ustaša-rörelsen och den serbiska antikommunistiska, halvmilitära och nationalistiska Četnik-rörelsen som försvarade monarkin deltar. Inbördeskriget och det andra världskriget kräver över 1,7 miljoner dödsoffer i Jugoslavien.
1945	Den kommunistiska jugoslaviska staten med enpartisystem som utropades under andra världskriget bildas. Statens huvudstad är Belgrad. Delrepublikerna Bosnien-Hercegovina, Kroatien, Makedonien, Montenegro, Serbien och Slovenien ingår i staten.
1948	Josef Stalin avskedar Jugoslavien från Kominform. Jugoslavien förblir en stat med enpartisystem, men utanför den kommunism som styrs av Sovjetunionen.
1951	Jugoslavien får mathjälp av Förenta staterna värt sammanlagt 32 miljoner dollar och cirka hundra miljoner dollar i Marshallhjälp.
1952	Förenta staterna, Frankrike och Storbritannien bildar en vänskapsgrupp för Jugoslavien, vars stöd ersätter Jugoslaviens underskott i handelsbalansen och betalningsbalans.
1961	Den internationella utrikespolitiska rörelsen Alliansfria rörelsen grundas i Belgrad.
1964	En grupp marxistiska filosofer i Zagreb grundar tillsammans med kända filosofer från Belgrad en arbetsgrupp och en tidskrift kallad Praxis. Praxis debatterar en ny slags marxism. Gruppen stöds av de internationella vänsterintellektuella Erich Fromm, Jürgen Habermas, Leszek Kołakowski och Herbert Marcuse.
1965	Antalet utländska turister ökar markant i Kroatien och uppgår till över två miljoner per år.
1968	Den ekonomiska tillväxten efter andra världskriget tynar i Jugoslavien och arbetslösheten ökar.
1969	Avspänningspolitiken mellan supermakterna Förenta staterna och Sovjetunionen börjar i Europa. Detta leder till toppkonferensen KSSE som ordnas under ledning av Urho Kekkonen i Helsingfors 1975.
1971–1972	Rörelsen Kroatiska våren uppstår vid Zagrebs universitet. Rörelsen kräver ekonomisk och politisk förnyelse samt liberalism. Ledarna för det kroatiska kommunistpartiet Savka Dabčević-Kučar och Miko Tripalo understöder rörelsen. Tito kväser rörelsen.
1980	Tito avlider.
Det självständiga Kroatien	
1990	Det första flerpartivalet ordnas i Kroatien.
1991	93 procent av de röstberättigade röstar i folkomröstningen för den kroatiska statens självständighet.
1991–1992	Tyskland och därefter Europeiska gemenskapen erkänner Kroatiens självständighet.
1991–1995	Krigen i Kroatien och Bosnien. Trovärdigheten för statens institutioner smulas snabbt sönder bland befolkningen, och den nationalistiska politiken och retoriken blir starkare både i Serbien och Kroatien.

Kroatiens historia i ett nötskal

1992–1995	Cirka en tredjedel av Kroatien är ockuperat av den jugoslaviska armén och de serbiska specialtrupperna. Etniska rensningar genomförs i krigsområdena. Det finns över 400 000 flyktingar i landet.
1992	FN:s fredsbevarande Unproforstyrkor anländer till Kroatien.
1995	Den kroatiska armén, Bosniens kroater och bosnierna undertecknar ett samarbetsavtal i Bosnien. Den kroatiska armén erövrar de ockuperade kroatiska områdena i krigsoperationen Storm som leder till att över 150 000 serber flyr Kroatien, i huvudsak till Serbien. I den kroatiska arméns trupper strider även kosovoalbaner. En av dessa, Agim Çeku, blir senare ledaren för Kosovos befrielsearmé KLA och Kosovos premiärminister.
1995	Daytonavtalet om fred i Bosnien-Hercegovina ingås.
1999	Franjo Tuđman, Kroatiens första president avlider. Grundlagen ändras och presidentens tidigare överlägsna befogenheter minskas. Koalitionen för Kroatiens socialdemokratiska parti (SDP) vinner valet, och Ivo Račan (2000–2003) blir statens första premiärminister efter Tuđmans styre. Han leder en politik som förespråkar medlemskap i EU och Nato.
2003	Kroatien ansöker om EU-medlemskap.
2005–2011	Kroatien för EU-medlemskapsförhandlingar.
2009	Kroatien blir medlem i Nato.
2010	Ivo Josipović väljs till Kroatiens president.
2011	EU-medlemsländerna och Kroatien undertecknar Kroatiens medlemsavtal.
2013	Kroatien blir den 28:e medlemsstaten i EU.

Text Rinna Kullaa

Kroatiens förflutna utgör
en central del av Europas
fascinerande och ofta
tragiska historia.

Kriget på Balkan på 1990-talet
upprörde hela Europa.

Nu är Kroatien medlem av
Europeiska unionen och ser
framåt.

europatiedotus.fi
europainformationen.fi
ulkoasiainministeriö
utrikesministeriet

Kundservice 0295 3500 10
europainformationen@formin.fi

YouTube